

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ

«ՄԼ ՄԱՅՆԻՆԳ»

ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՄԲ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՀ ԱՐԱՐԱՏԻ ՄԱՐԶԻ ՇԱՀՈՒՄՅԱՆԻ ԱՎԱԶԱԿՈՂՃԱՅԻՆ ԽԱՌՆՈՒՐԴԻ
ՀԱՆՔԱՎԱՅՐԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԵՂԱՄԱՍՈՒՄ ՕԳՏԱԿԱՐ ՀԱՆԱԾՈՆԵՐԻ
ԵՐԿՐԱԲԱՆԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻ
ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՎՐԱ ԱԶԴԵՅՈՒԹՅԱՆ
ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ՀԱՅՏ

«ՄԼ ՄԱՅՆԻՆԳ» ՍՊԸ

տնօրեն՝

Է. Մարգարյան

Երևան 2022

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

	Էջ
ՕԳՏԱԳՈՐԾՎՈՂ ՍԱՀՄԱՆՈՒՄՆԵՐ ԵՎ ՏԵՐՄԻՆՆԵՐ	3
1. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	5
Նախատեսվող գործունեության անվանումը և նպատակը	5
Նախատեսվող գործունեության բնութագիրը	6
Նախագծման նորմատիվ-իրավական հենքը	6
2. ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ	11
Գտնվելու վայրը	11
Ռելիեֆ, երկրաձևաբանություն, սեյսմիկ բնութագիր	14
Շրջանի կլիման	19
Մթնոլորտային օդ	22
Զրային ռեսուրսներ	23
Հողեր	24
Բուսական և կենդանական աշխարհ	28
Վտանգված էկոհամակարգեր, բնության հատուկ պահպանվող տարածքներ	34
3. ՍՈՑԻԱԼ-ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐ	37
Ենթակառուցվածքներ	37
Հողերի տնտեսական յուրացման բնութագիր	41
Պատմության, մշակութային հուշարձաններ	42
4. ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ԲԱՂԱԴՐԻՉՆԵՐԻ ՎՐԱ ՀՆԱՐԱՎՈՐ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ	43
5. ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՎՐԱ ՎՆԱՍԱԿԱՐ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՆՎԱԶԵՑՄԱՆՆ ՈՒՂՂՎԱԾ ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐԻ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ	47
6. ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ՄՇՏԱԴԻՏԱՐԿՄԱՆ (ՄՈՆԻՏՈՐԻՆԳԻ) ՊԼԱՆ	53
Օգտագործված գրականության ցանկ	55

Ընդերք՝ հողածածկույթից ներքև, իսկ դրա բացակայության դեպքում՝ երկրի մակերևույթից, ջրավազանների կամ ջրհոսքերի հատակից ներքև՝ ըստ խորության տեղադրված երկրակեղևի մաս, որը մատչելի է ընդերքօգտագործման համար:

Երկրաբանական ուսումնասիրություններ՝ ընդերքի երկրաբանական աշխատանքների համալիր, որի նպատակն է ուսումնասիրել երկրակեղևի կառուցվածքը, ապարների առաջացման պայմանները, արտածին երկրաբանական պրոցեսները, հրաբխային գործունեությունը, ինչպես նաև հայտնաբերել ու գնահատել կամ վերագնահատել օգտակար հանածոների պաշարները:

Ընդերքօգտագործման իրավունք՝ համապատասխան ընդերքօգտագործման համաձայնությունով կամ թույլտվությունով, ծրագրով կամ նախագծով, ընդերքօգտագործման պայմանագրով, լեռնահատկացման ակտով հավաստվող՝ ընդերքի որոշակի տեղամասի երկրաբանական ուսումնասիրության կամ օգտակար հանածոների արդյունահանման բացառիկ իրավունքներ:

Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության նախնական գնահատական՝ երկրաբանական ուսումնասիրությունների և օգտակար հանածոների արդյունահանման ընթացքում շրջակա միջավայրի վրա հնարավոր բացասական ազդեցությունների բացահայտում և գնահատում:

Բնապահպանական կառավարման պլան՝ ընդերքօգտագործման հետևանքով բնապահպանական կորուստների նվազեցման, անվերադարձ ազդեցության կանխարգելման նպատակով պլանավորվող միջոցառումներ և դրանց իրականացման մշտադիտարկման ցուցիչներ, որոնք հստակ են և չափելի՝ որոշակի ժամանակի ընթացքում:

Բույսերի Կարմիր գիրք՝ միջազգային պահանջները բավարարող համահավաք փաստաթուղթ, որում գրանցվում են տեղեկություններ հազվագյուտ, անհետացման եզրին գտնվող բույսերի և համակեցությունների կարգավիճակի, աշխարհագրական տարածվածության, էկոլոգիական պայմանների, կենսաբանական առանձնահատկությունների, ներկա վիճակի և պահպանման միջոցառումների մասին:

Կենդանիների Կարմիր գիրք՝ միջազգային պահանջները բավարարող համահավաք փաստաթուղթ է, որում գրանցվում են տեղեկություններ հազվագյուտ, անհետացման եզրին գտնվող կենդանիների կարգավիճակի, աշխարհագրական տարածվածության,

էկոլոգիական պայմանների, կենսաբանական առանձնահատկությունների ներկա վիճակի և պահպանման միջոցառումների մասին

Հող՝ երկրի մակերևույթում բիոտիկ, աբիոտիկ և մարդածին գործոնների երկարատև ազդեցության արդյունքում առաջացած ինքնուրույն բնագիտապատմական հանքաօրգանական բնական մարմին՝ կազմված կոշտ հանքային և օրգանական մասնիկներից, ջրից ու օդից և ունի բույսերի աճի ու զարգացման համար համապատասխան պայմաններ ստեղծող յուրահատուկ գենետիկամորֆոլոգիական հատկանիշներ ու հատկություններ

Հողի բերրի շերտ՝ հողային ծածկույթի վերին շերտի բուսահող, որն օգտագործվում է հողերի բարելավման, կանաչապատման, ռեկուլտիվացման նպատակներով
Խախտված հողեր՝ առաջնային տնտեսական արժեքը կորցրած և շրջակա միջավայրի վրա բացասական ներգործության աղբյուր հանդիսացող հողեր

Ռեկուլտիվացում՝ խախտված հողերի վերականգնմանն ուղղված (օգտագործման համար պիտանի վիճակի բերելու) միջոցառումների համալիր, որը կատարվում է 2 փուլով՝ տեխնիկական և կենսաբանական

Ազդակիր համայնք՝ շրջակա միջավայրի վրա հիմնադրությամբ փաստաթղթի կամ նախատեսվող գործունեության հնարավոր ազդեցության ենթակա համայնքի (համայնքների) բնակչություն՝ ֆիզիկական և (կամ) իրավաբանական անձինք

Ընդերքօգտագործման հետևանքով բնապահպանական կորուստների նվազեցման, անվերադարձ ազդեցության կանխարգելման նպատակով մշտադիտարկումներ՝ ընդերքի երկրաբանական ուսումնասիրության և օգտակար հանածոների արդյունահանման աշխատանքային ծրագրերին զուգընթաց՝ երկրաբանական ուսումնասիրության աշխատանքների ծրագրով, օգտակար հանածոների արդյունահանման աշխատանքային նախագծով, շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության նախնական գնահատման հայտով և ազդեցության գնահատման հաշվետվությամբ ամրագրված ցուցանիշների հիման վրա իրականացվող մշտադիտարկումներ

1. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

▪ Նախատեսվող գործունեության անվանումը և նպատակը

ՀՀ Արարատի մարզի Շահումյանի հանքավայրի 2-րդ տեղամասում նախատեսվում է իրականացնել ավազակոպճային խառնուրդի կուտակի երկրաբանական ուսումնասիրության աշխատանքներ:

Շրջանի երկրաբանական կառուցվածքին մասնակցում են մինչքեմբրի-ստորին պալեոզոյի մետամորֆային, պալեոզոյի նստվածքային, մեզոզոյի և պալեոգենի հրաբխածին-նստվածքային և նստվածքային, չորրորդականի նստվածքային, ժամանակակից ալյուվիալ-պրոլուվիալ և դելյուվիալ-էյուվիալ առաջացումները:

Նախնական դիտարկման արդյունքներով և ֆոնդային նյութերի ուսումնասիրության տվյալներով, Շահումյանի ավազակոպճային խառնուրդի հանքավայրի 2-րդ տեղամասը ծագումնաբանորեն կապված է Արաքս գետի արտաբերման և ավանդա ժամանակակից ու վերին չորրորդականի ալյուվիալ-դելյուվիալ նստվածքների հետ: Տեղամասի երկրաբանական կառուցվածքին մասնակցում են ժամանակակից ալյուվիալ առաջացումները՝ ԱԿԽ-ի կուտակի տեսքով, որի հիմքում տեղադրված են վերին չորրորդականի նստվածքային առաջացումները՝ ներկայացված ավազակավերով:

Տեղամասի բերվածքները ներկայացված են հրաբխածին-նստվածքային և մագմատիկ ապարների ու միներալների բեկորներով, որտեղ գերակշռում են անդեզիտաբազալտային կազմի ապարները, տուֆիտները և հազվադեպ կրաքարերը :

Տեղամասի ալյուվիալ-դելյուվիալ առաջացումները գրեթե ամբողջովին մերկացած են, տեղամասը զուրկ է հողաբուսական շերտից: Դաշտային դիտարկումների արդյունքներով ավազակոպճային կուտակում կոպճի պարունակությունը կազմում է մոտ 45%, ավազինը՝ մոտ 55%:

Հարակից տեղամասերի հետախուզման ու շահագործման տվյալների հիման վրա, տեղամասում բերվածքային առաջացումների առավելագույն հզորությունը սպասվում է 5-6մ-ի սահմաններում:

Բերվածքները ներկայացված են հիմնականում գնդաձև և ուսպնյակաձև բավականաչափ հղկված հատիկների տեսքով, որոնք թույլ ցեմենտացված կավավազային խառնուրդով: Ըստ կատարված նախնական մակրոսկոպիկ դիտարկումների տվյալների՝ տեղամասի ավազակոպճային խառնուրդի

ֆիզիկամեխանիկական հատկությունները բավականին կայուն են, պետրոգրաֆիական (միներալոգիական) կազմերը համանման:

Համաձայն ՀՀ տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարի 2021 թվականի օգոստոսի 11-ի N06-Ն հրամանի հավելված 3-ի հրահանգի աղյուսակ 1-ի՝ ավազի և ավազակոպձային ապարների ժամանակակից գետահունային, գետաողողատային և դարավանդային հանքակուտակները, որոնք բնութագրվում են տարեկան կամ բազմամյա ցիկլում տարածական տեղադիրքի, ձևի և չափերի փոփոխմամբ, վերագրվում են 1-2 խմբին:

▪ ***Նախատեսվող գործունեության բնութագիրը***

Երկրաբանական ուսումնասիրության նպատակով հայցվող Շահումյանի հանքավայրի 2-րդ տեղամասի տարածքում ավազակոպձային խառնուրդի երևակումում կատարվելիք երկրաբանահետախուզական աշխատանքների ծրագիրը կազմված է ըստ «Инструкция по составлению проектов и смет на геологоразведочные работы» և «Ավազի և ավազակոպձային խառնուրդի հանքավայրերի պաշարների դասակարգման կիրառման» հրահանգների հանձնարարականների:

Երկրաբանահետախուզական աշխատանքները նախատեսվում է իրականացնել երկրաբանահանությային, մակերևութային հետախուզական փորվածքների անցման, փաստագրման և նմուշարկման աշխատանքների համալիրով:

Համաձայն «Ավազի և ավազակոպձային խառնուրդի հանքավայրերի պաշարների դասակարգման կիրառման հրահանգ»-ի՝ ըստ երկրաբանական կառուցվածքի բարդության, Շահումյանի հանքավայրի 2-րդ տեղամասի ավազակոպձային խառնուրդի կուտակը համապատասխանում է 1-2 խմբին:

Այս խմբի հանքավայրերի համար նախատեսված է պաշարների դասակարգում միայն C₁ արդյունաբերական կարգով: C₁ կարգով պաշարների եզրագծման համար հետախուզական փորվածքների միջև հեռավորությունը կազմում է 100-200մ:

Ընդ որում հաշվի առնելով երևակման պարզ երկրաբանական կառուցվածքը, օգտակար հանածոյի մարմնի մորֆոլոգիական ձևը և չափսերը, հետախուզական

աշխատանքները նախատեսվում է իրականացնել մինչև 6մ խորությամբ թվով 21 հետախուզահորերի միջոցով: Հետախուզահորերի կտրվածքը ընդունվում է 1.5մx1.0մ:

Երևակման հետախուզումը նախատեսվում է կատարել միմյանցից 170մ հեռավորությամբ հետախուզական պրոֆիլներով, որոնց վրա հետախուզական հորերի հեռավորությունը կազմում է 190մ: Բացառություն է կազմում թիվ 21 հետախուզահորը, որի հեռավորությունը մոտակա փորվածքներից կազմում է 215-ից 260մ: Նման հեռավորությունը պայմանավորված է հայցվող տեղամասի ուրվագծով եզրային հետախուզական փորվածքների տեղադրման անհրաժեշտությամբ:

Ինչպես արդեն նշվել է, ընտրված հետախուզացանցը թույլ կտա օգտակար հանածոյի հետախուզված պաշարները հաշվարկել արդյունաբերական C₁ կարգով:

Օգտակար հանածոյի որակական հատկությունները պետք է ուսումնասիրվեն ըստ «Ավագ շինարարական աշխատանքների համար. Տեխնիկական պայմաններ» ԳՈՍՏ 8736-2014 և «Խիճ և կոպիճ խիտ լեռնային ապարներից շինարարական աշխատանքների համար» 8267-95 ՀՍՏ ԳՈՍՏ տեխնիկական պահանջների:

Նախապատրաստական շրջան, ծրագրի կազմում,

կազմակերպում և լուծարում

Մինչև նախագծա-նախահաշվային փաստաթղթերի կազմելը, անհրաժեշտ է ծանոթանալ ֆոնդային և հրատարակված նյութերին, ինչպես նաև գործող հրահանգներին և ԳՈՍՏ-երին:

Կատարողների աշխատանքի ծախսը կազմում է.

I կարգի երկրաբան - 1 մարդ - 0.5 ամիս

տեխնիկ-երկրաբան - 1 մարդ - 0.5 ամիս:

Ընդամենը՝ - 2 մարդ - 1 ամիս:

Նախագծի կազմում.

I կարգի երկրաբան - 1 մարդ - 0.5 ամիս

տեխնիկ-երկրաբան - 1 մարդ - 0.5 ամիս:

Ընդամենը՝ - 2 մարդ - 1 ամիս:

Կազմակերպում և լուծարում

Հանաձայն “Инструкция по составлению проектов и смет на геологоразведочные работы” հրահանգի պահանջների, աշխատանքների կազմակերպման ծախսերը կազմում են դաշտային աշխատանքների նախահաշվային արժեքի 1%-ը:

Դաշտային աշխատանքների ավարտից հետո նախատեսվում են լուծարման աշխատանքներ, որոնց ծախսերը կազմում են դաշտային աշխատանքների արժեքի 0.8%-ը:

Երկրաբանահանույթային աշխատանքներ

Հայցվող տարածքի կոորդինատները որոշվել են տեղանքում սերտիֆիկացված GPS սարքի կիրառմամբ ըստ WGS-84 ARMREF 02 համակարգի՝ կատարելով նաև տեղորոշիչ կապակցում դաշտային պայմաններում ավտոճանապարհի և Արարատյան դաշտավայրի կոլեկտորադրենաժային համակարգի կառույցների հետ:

Երևակման տարածքի երկրաբանական կառուցվածքի ճշտման, քարտեզագրման նպատակով նախատեսվում է 43.0հա մակերեսով տարածքում կատարել երկրաբանահանույթային աշխատանքներ: Երևակման երկրաբանական քարտեզի կազմման համար անհրաժեշտ երկրաբանական երթուղիների ընդհանուր երկարությունը կկազմի 8.5կմ:

Հետախուզական փորվածքների անցում

Օգտակար հանածոյի մարմնի եզրագծման, ուսումնասիրման և նմուշարկման նպատակով նախատեսվում է հետախուզահորերի անցում: Այդ աշխատանքները կիրականացվեն մեխանիկական եղանակով՝ էքսկավատորով V կարգի ամրության ապարներում:

Նախատեսվում է 21 հետախուզահորերի անցում, որոնց առավելագույն խորությունը նախատեսվում է 6.0մ, կտրվածքը՝ 1.5մ², ընդհանուր ծավալը՝ 189մ³:

Հետախուզական փորվածքների փաստագրում

Մանրամասն երկրաբանական փաստագրման ենթակա են բոլոր հետախուզահորերը: Երկրաբանական փաստագրման աշխատանքները նախատեսվում է կատարել 1:50 մասշտաբով: Այդ աշխատանքների ծավալը նախատեսվում է 126 գծ.մ:

Ծավալային զանգվածի որոշում դաշտային պայմաններում

Նախատեսվում է հետախուզահորերի անցման ընթացքում, դաշտային պայմաններում երեք կետում որոշել բնամասում ավազակոպձային խառնուրդի բնական խտությունը, ծավալալիրքային զանգվածը, ինչպես նաև հումքի փխրեցման գործակիցը:

Նմուշարկում

Տեղամասի ավազակոպձային խառնուրդը նախատեսվում է ուսումնասիրել որպես հումք շինարարական ավազի և խճի արտադրության համար:

Օգտակար հանածոյի որակական հատկանիշները պարզաբանելու համար նախատեսվում է վերցնել նմուշներ հետախուզահորերից, կուտակի լրիվ հզորությամբ 40x40սմ կտրվածքով ակոսային նմուշների միջոցով: Ելնելով ավազներում կոպձային նյութի առկայության հնարավորությունից, մեծ կտրվածքով մեծազանգված նմուշները ապահովում են կուտակի հատիկաչափական կազմի բարձր հավաստիության տվյալների ստացումը: Ակոսային նմուշները նախատեսվում է վերցնել հետախուզական փորվածքների պատից՝ ավազակոպձային կուտակի ամբողջ հզորությամբ:

Կախված ավազակոպձային կուտակի հզորությունից, ակոսների երկարությունը կարող է տատանվել մինչև 6մ:

Հաշվի առնելով ավազակոպձային կուտակի պարզ, գործնականում համասեռ ներքին կառուցվածքը, օգտակար հանածոյի հատիկաչափական կազմի ոչ մեծ փոփոխականությունը և կուտակի հզորությունը, յուրաքանչյուր հետախուզական փորվածքում նմուշարկումը նախատեսվում է իրականացնել կուտակի լրիվ հզորությամբ մեկ միասնական նմուշով: Անհրաժեշտության դեպքում կկիրառվի հատվածամասրով (սեկցիաներով) նմուշարման եղանակը:

Նմուշների մշակումը նախատեսվում է կատարել հետևյալ կերպ. նմուշարկման ակոսից վերցված ամբողջ նյութը լցվելու է բրեզենտե փովածքի վրա, խառնվելու է և կրճատման եղանակով հասցվելու է 20-25կգ-ի, որն էլ կազմվելու է շարքային նմուշի նյութը: Այն լցվելու է առանձին պարկերի մեջ, պիտակավորվելու է և ուղարկվելու է լաբորատորիա՝ ֆիզիկամեխանիկական փորձարկումների համար:

Նախատեսվում է վերցնել 21 նմուշ ֆիզիկամեխանիկական փորձարկումների համար, 3 նմուշ քիմիական անալիզների և 3 նմուշ միներալոգո-պետրոգրաֆիական ուսումնասիրությունների համար:

Ակոսային նմուշներից կազմվելու է 2 տեխնոլոգիական նմուշ, որի հիման վրա կուսումնասիրվեն ԱԿԽ-ից տարանջատված կոպճի և դրա ջարդման արդյունքում ստացված խճի ֆիզիկամեխանիկական հատկությունները:

Նախատեսվում են նաև ռադիոմետրիական ուսումնասիրություններ СРП 68-01 սարքի միջոցով՝ օգտակար հանածոյի ռադիացիոն-հիգիենիկ հատկությունների ուսումնասիրման նպատակով:

Տոպո-մարկշեյդերական աշխատանքներ

Նախատեսվում է իրականացնել երևակման 1:5000 մասշտաբի տոպոգրաֆիական հանույթ 43.0 հա մակերեսով տարածքում: Բոլոր հետախուզական փորվածքները և երկրաբանական սահմանները տեղադրվելու/նշվելու են գործիքային կապակցմամբ:

Ինժեներա-երկրաբանական և հիդրոերկրաբանական

ուսումնասիրություններ

Երկրաբանահետախուզական աշխատանքների ընթացքում նախատեսվում է կատարել տարածքի հեռանկարային շահագործման ինժեներաերկրաբանական և հիդրոերկրաբանական պայմանների ուսումնասիրություններ, ավազակոպճային խառնուրդի ռադիոմետրիական հատկությունների պարզաբանում, որը կիրականացվի հետախուզական փորվածքների անցման ընթացքում կատարվելիք դիտարկումներով:

Անհրաժեշտության դեպքում վերոհիշյալ ուսումնասիրությունները կկատարվեն մասնագիտացված կազմակերպությունների հետ համագործակցելով:

Հաշվետվության կազմման աշխատանոցային աշխատանքներ

Շահումյանի ԱԿԽ հանքավայրի 2-րդ տեղամասի տարածքում երկրաբանահետախուզական աշխատանքների և օգտակար հանածոյի լաբորատոր

ուսումնասիրությունների ավարտից հետո կկատարվեն աշխատանոցային աշխատանքներ, որի ընթացքում.

- կամփոփվեն և կհամակարգվեն դաշտային փաստացի երկրաբանական նյութերը, լաբորատոր ուսումնասիրությունների արդյունքները,
- կտրվի տեղամասի երկրաբանատնտեսագիտական գնահատականը,
- կկատարվի օգտակար հանածոյի պաշարների հաշվարկը,
- կկազմվի երկրաբանական հաշվետվություն՝ տեղամասի երկրաբանատնտեսական գնահատմամբ և պաշարների հաշվարկմամբ:

Կազմված հաշվետվությունը կներկայացվի ՀՀ տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարության համապատասխան մասնագիտական ստորաբաժանման դիտարկմանը:

▪ ***Նախագծման նորմատիվ-իրավական հենքը***

Օգտակար հանածոյի երկրաբանական ուսումնասիրության աշխատանքների շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության նախնական գնահատման հայտը կազմելիս ընկերությունն առաջնորդվել է բնապահպանական օրենսդրության պահանջներով, որոնք ամրագրված են հետևյալ իրավական ակտերում.

- ՀՀ Ընդերքի մասին օրենսգիրք (ՀՕ-280, 28.11.2011թ.), որով սահմանվում են ՀՀ տարածքում ընդերքօգտագործման սկզբունքներն ու կարգը, կարգավորվում են ընդերքն օգտագործելիս բնությունը և շրջակա միջավայրը վնասակար ազդեցություններից պաշտպանության, աշխատանքների կատարման անվտանգության ապահովման, ինչպես նաև ընդերքօգտագործման ընթացքում պետության և անձանց իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության հետ կապված հարաբերությունները:
- ՀՀ Հողային օրենսգիրք (ՀՕ-185, 02.05.2001թ.), որը սահմանում է հողային հարաբերությունների պետական կարգավորման կատարելագործման, հողի տնտեսավարման տարբեր կազմակերպական-իրավական ձևերի զարգացման, հողերի բերրիության, հողօգտագործման արդյունավետության բարձրացման, մարդկանց կյանքի ու առողջության համար բարենպաստ շրջակա միջավայրի

պահպանման և բարելավման, հողի նկատմամբ իրավունքների պաշտպանության իրավական հիմքերը:

- ՀՀ Ջրային օրենսգիրք (ՀՕ-373, 04.06.2002թ.), որով կարգավորվում են ջրային ռեսուրսների և ջրային համակարգերի, այդ թվում՝ ջրամատակարարման, ջրահեռացման համակարգերի տնօրինման, տիրապետման, օգտագործման և պահպանման ոլորտում ծագող հարաբերությունները:
- ՀՀ Անտառային օրենսգիրք (ՀՕ-211, 24.10.2005թ.), որը կարգավորում է ՀՀ անտառների և անտառային հողերի կայուն կառավարման՝ պահպանության, պաշտպանության, վերականգնման, անտառապատման և արդյունավետ օգտագործման, ինչպես նաև անտառների հաշվառման, մոնիթորինգի, վերահսկողության և անտառային հողերի հետ կապված հարաբերությունները:
- «Բուսական աշխարհի մասին» ՀՀ օրենք (ՀՕ-22, 23.11.1999թ.), որը սահմանում է պետական քաղաքականությունը բնական բուսական աշխարհի գիտականորեն հիմնավորված պահպանության, պաշտպանության, օգտագործման և վերարտադրության բնագավառում:
- «Կենդանական աշխարհի մասին» ՀՀ օրենք (ՀՕ-52, 03.04.2000թ.), որը սահմանում է Հայաստանի Հանրապետության տարածքում կենդանական աշխարհի վայրի տեսակների պահպանության, պաշտպանության, վերարտադրության և օգտագործման պետական քաղաքականությունը:
- «Մթնոլորտային օդի պահպանության մասին» ՀՀ օրենք (ՀՕ-121, 11.10.1994թ.), որի առարկան մթնոլորտային օդի մաքրության ապահովման, մթնոլորտային օդի վրա վնասակար ներգործությունների նվազեցման ու կանխման բնագավառում հասարակական հարաբերությունների կարգավորումն է:
- «Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների մասին» ՀՀ օրենք (ՀՕ-211, 27.11.2006թ.), որը կարգավորում է Հայաստանի Հանրապետության բնության հատուկ պահպանվող տարածքների՝ որպես բնապահպանական, տնտեսական, սոցիալական, գիտական, կրթական, պատմամշակութային, գեղագիտական, առողջապահական, ռեկրեացիոն արժեք ներկայացնող էկոհամակարգերի, բնության համալիրների ու առանձին օբյեկտների բնականոն զարգացման,

վերականգնման, պահպանության, վերարտադրության և օգտագործման պետական քաղաքականության իրավական հիմունքները:

- «Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության մասին» ՀՀ օրենք (ՀՕ-110, 21.06.2014թ.), որը կարգավորում է Հայաստանի Հանրապետությունում շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատումների, շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության պետական փորձաքննության ոլորտի հասարակական հարաբերությունները:
- ՀՀ կառավարության 10.01.2013թ.-ի թիվ 22-Ն որոշում, որով սահմանվել են օգտակար հանածոների արդյունահանված տարածքի, արդյունահանման ընթացքում առաջացած արտադրական լցակույտերի տեղադիրքի և դրանց հարակից համայնքների բնակչության անվտանգության ու առողջության ապահովման նպատակով մշտադիտարկումների իրականացման, դրանց իրականացման վճարների չափերի հաշվարկման և վճարման կարգերը:
- ՀՀ կառավարության 14.12.2017թ.-ի թիվ 1643-Ն որոշում, որը կիրառվում է Հայաստանի Հանրապետության տարածքում խախտված հողերի հաշվառման, հողաշինարարական, քարտեզագրման, կանխատեսվող ու իրականացման ենթակա ռեկուլտիվացման աշխատանքների նախագծման, ռեկուլտիվացման, ռեկուլտիվացված հողերի նպատակային նշանակության ուղղությունների որոշման, ինչպես նաև նպատակային ու գործառական նշանակությամբ համապատասխան՝ դրանց հետագա օգտագործման ժամանակ:
- ՀՀ կառավարության 14.08.2014թ.-ի N781-Ն որոշում, որը սահմանում է սահմանում է Հայաստանի Հանրապետության բուսական աշխարհի օբյեկտների պահպանության և բնական պայմաններում վերարտադրության նպատակով դրանց օգտագործման ընթացակարգը:
- ՀՀ կառավարության 22.02.2018թ.-ի N191-Ն որոշում, որը սահմանում է ընդերքօգտագործման հետևանքով բնապահպանական կորուստների նվազեցման, անվերադարձ ազդեցության կանխարգելման նպատակով պլանավորվող մշտադիտարկումների իրականացման պահանջների, ինչպես նաև արդյունքների վերաբերյալ հաշվետվությունները ներկայացնելու կարգը:

- ՀՀ կառավարության 02.11.2017թ.-ի N1404-Ն որոշում, որով սահմանվել են հողի բերրի շերտի հանման նորմերի որոշմանը և պակաս արդյունավետ հողերի բարելավման համար հողի բերրի շերտի պահպանմանն ու օգտագործմանը ներկայացվող պահանջները:
- ՀՀ կառավարության 20.01.2005թ.-ի N64-Ն որոշում, որով հաստատվել են ջրաէկոհամակարգերի սանիտարական պահպանման, հոսքի ձևավորման, ստորերկրյա ջրերի պահպանման, ջրապահպան, էկոտոնի և անօտարելի գոտիների տարածքների սահմանման չափորոշիչները:
- ՀՀ կառավարության 29.01.2010թ.-ի N71-Ն որոշում, որով հաստատվել է ՀՀ կենդանիների Կարմիր գիրքը,
- ՀՀ կառավարության 29.01.2010թ.-ի N72-Ն որոշում, որով հաստատվել է ՀՀ բույսերի Կարմիր գիրքը,
- ՀՀ կառավարության 2008 թվականի օգոստոսի 14-ի N 967-Ն որոշում, որով հաստատվել է ՀՀ բնության հուշարձանների ցանկը ըստ տեսակների և տեղադիրքի,
- ՀՀ առողջապահության նախարարի 06.03.2002թ.-ի N138 հրաման, որով հաստատվում են աշխատատեղերում, բնակելի և հասարակական շենքերում աղմուկի սանիտարական նորմերը,
- ՀՀ առողջապահության նախարարի 17.05.2006թ.-ի N533-Ն հրաման, որով հաստատվում են աշխատատեղերում, բնակելի և հասարակական շենքերում թրթռման հիգիենիկ նորմերը:
- ՀՀ կառավարության 21.10.2021թ.-ի N1733-Ն որոշում, որով կարգավորվում են Հայաստանի Հանրապետության ընդերքի մասին օրենսգրքի 69-րդ հոդվածով սահմանված՝ շրջակա միջավայրի պահպանության դրամագլխի օգտագործման և հատկացումների չափերի հաշվարկման հետ կապված հարաբերությունները:
- ՀՀ կառավարության 18.08.2021թ.-ի N1352-Ն որոշում, որով կարգավորվում են Հայաստանի Հանրապետության ընդերքի մասին օրենսգրքի 69-րդ հոդվածով սահմանված շրջակա միջավայրի պահպանության դրամագլխին Հայաստանի Հանրապետության օրենքով սահմանված ընդերքօգտագործողների կողմից Հայաստանի Հանրապետության ընդերքի մասին օրենսգրքի 3-րդ հոդվածով

սահմանված ռեկուլտիվացիոն աշխատանքների՝ նախահաշվային արժեքների հաշվարկման և վերահաշվարկման կարգի հետ կապված իրավահարաբերությունները:

- ՀՀ բնապահպանության նախարարի 26.10.2006թ.-ի N342-Ն հրաման, որով հաստատվել է Հայաստանի Հանրապետության տարածքում գոյացող արտադրության (այդ թվում՝ ընդերքօգտագործման) և սպառման թափոնների ցանկը:
- ՀՀ կառավարության 15.07.2017թ.-ի N676-Ն որոշում, որով հաստատվել են ընդերքօգտագործման թափոնների կառավարման պլանի և վերամշակման պլանի օրինակելի ձևերը:

2. ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ

▪ *Գտնվելու վայրը*

Շահումյանի ավազի հանքավայրի 2-րդ տեղամասը վարչական առումով գտնվում է ՀՀ Արարատի մարզում, համանուն գյուղից շուրջ 2.3կմ հարավ-արևմուտք, Արտաշատ քաղաքից մոտ 3.0կմ հարավ (նկար 1-3):

Տեղամասի կենտրոնի աշխարհագրական կոորդինատներն են. հյուսիսային լայնությունը՝ 39° 55' 15" և արևելյան երկայնությունը՝ 44° 32' 37":

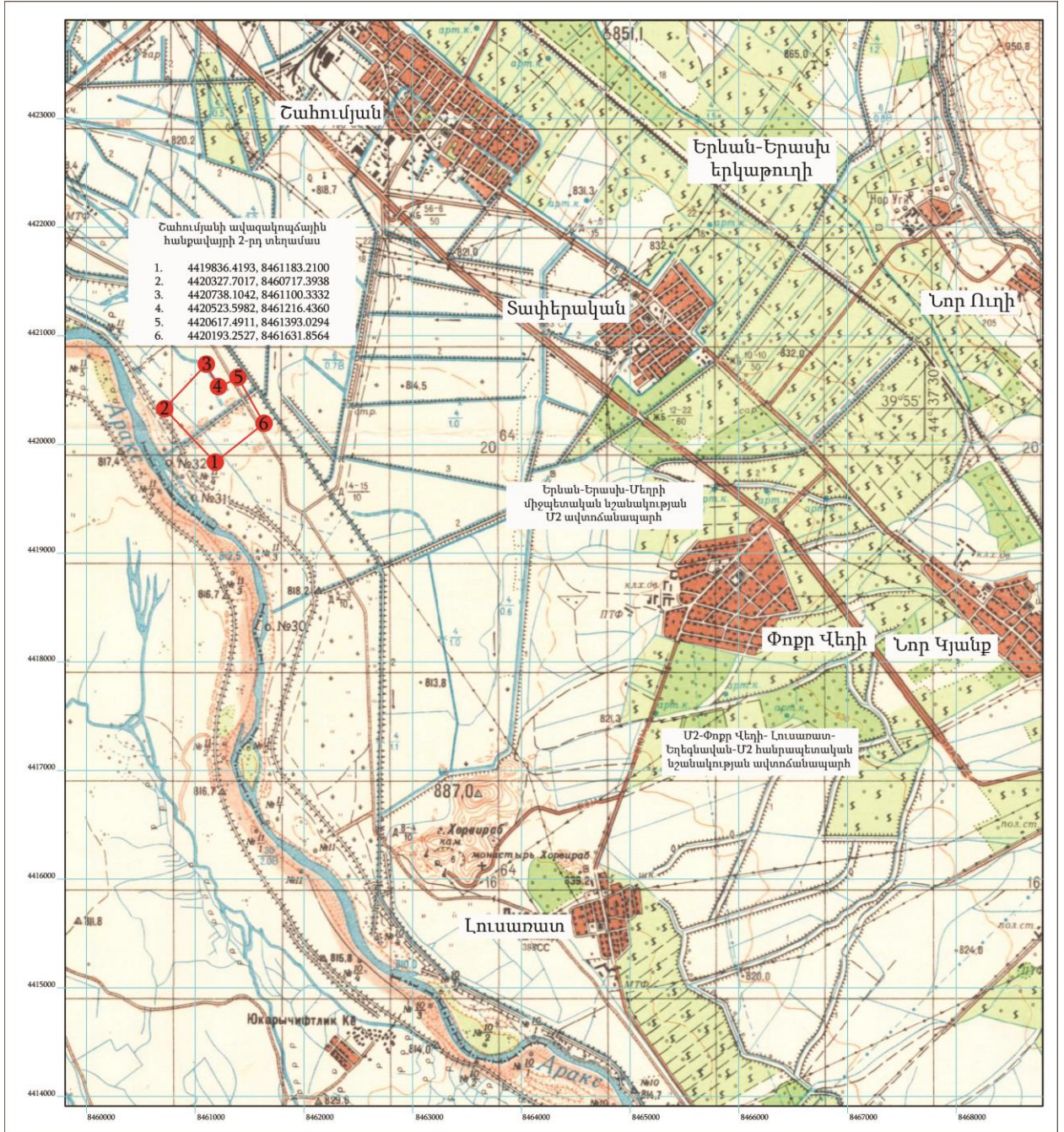
Տեղամասը Երևանի հետ կապված է մոտ 40 կմ երկարությամբ ավտոմայրուղով: Մոտակա բնակավայրերն են Արարատ և Վեդի քաղաքները, Տափերական, Լուսառատ, Խորվիրապ և Եղեգնավան գյուղերը: Տեղամասը գտնվում է 815-817մ բացարձակ բարձրության նիշերի վրա:

Հետախուզման նպատակով հայցվող տեղամասի սահմանները եզրագծվում են ստորև նշված ARM WGS-84 համակարգի հետևյալ կոորդինատներով:

Շրջադարձային կետի համարը	Կոորդինատներ	
	X	Y
1.	4419836.4193	8461183.2100
2.	4420327.7017	8460717.3938
3.	4420738.1042	8461100.3332
4.	4420523.5982	8461216.4360
5.	4420617.4911	8461393.0294
6.	4420193.2527	8461631.8564
1.	4419836.4193	8461183.2100

Տարածքի խոշոր բնակավայրը ՀՀ Արարատի մարզի մարզկենտրոն Արտաշատ քաղաքն, որի բնակչությունը 2020 թվականի տարեսկզբին կազմել է 19.3 հազ. մարդ: Քաղաքը գտնվում է Երևանից 30 կմ հեռավորության վրա (հայոց պատմական մայրաքաղաք Արտաշատից 10 կմ հյուսիս-արևմուտք), զբաղեցնում է 800 հա տարածություն: Քաղաքի արդյունաբերության հիմնական ուղղությունը մշակող արդյունաբերությունն է, որի մեջ հատկապես առանձնանում են սննդամթերքի և խմիչի արտադրությունը (մրգերի, բանջարեղենի վերամշակում և պահածոյացում, թորած ալկոհոլային խմիչքի), ինչպես նաև ոչ մետաղական հանքային այլ արտադրանքի արտադրությունը (շինարարական արտադրատեսակների, բնական քարերից երեսպատման նյութերի արտադրությունը):

ՄԽԵՄԱՏԻԿ ԱԿՆԱՐԿԱՅԻՆ ՔԱՐՏԵԶ

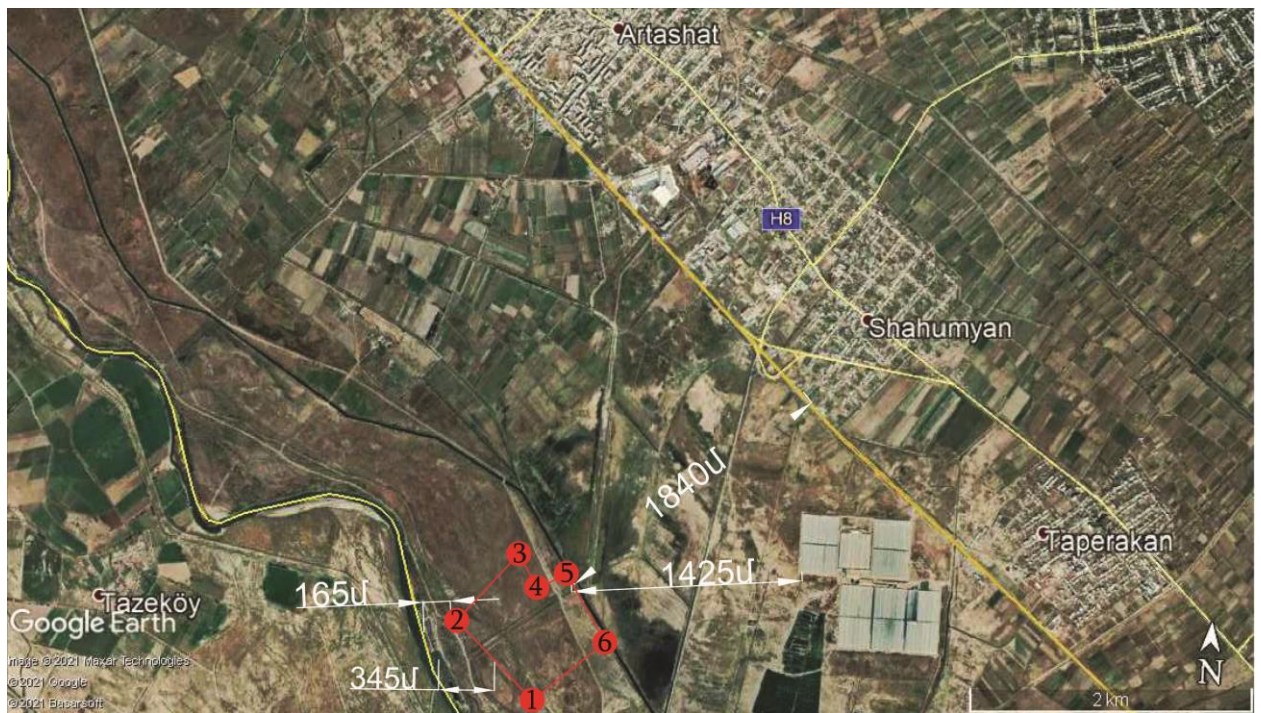

Նկար 2.

(արտագծված է 1:50000 մասշտաբի տոպոհիմքից)

(Երկնագույնով ներկայացված է սերտիֆիկացված նավիկացիոն սարքով

Տեղանքում ֆիքսված գեոդեզիական ցանցը)

Նկար 3.

Տեղամասից մոտ 1840մ հեռավորության վրա անցնում է Մ2 միջպետական նշանակության ավտոճանապարհը և Շահումյանի տրանսպորտային հանգույցը, որի հետ տեղամասը կապված է ասֆալտապատ և գրունտային տեղական նշանակության ճանապարհներով:

Շահումյան համայնքի մոտակա բնակելի տարածքները գտնվում են 2-րդ տեղամասից 1840մ հեռավորության վրա:

Արաքս գետի հունը գտնվում է 2-րդ տեղամասից 165-345մ հեռավորության վրա: Տեղամասից մոտ 1425մ հեռավորության վրա են գտնվում արհեստական լճակներ:

- ***Ռելիեֆ, երկրաձևաբանություն, սելամիկ բնութագիր***

Երկրաձևաբանական տեսակետից 2-րդ տեղամասի տարածքը հարում է Արարատյան դաշտի մասը կազմող հարթավայրին, որի թեքության անկյունը չի գերազանցում 4°:

Երևակման տարածքի բարձրությունը տատանվում է 815-817մ-ի սահմաններում: Արարատյան դաշտը Արարատյան գոգավորության հատակն է՝ լցված լճագետային, հեղեղաբերուկ նստվածքներով և լավաներով: Ձգվում է հյուսիս-

արևմուտքից հարավ-արևելք՝ Ախուրյանի գետաբերանից մինչև Գայլի դրունք, որով բաժանվում է Շարուրի դաշտից: Դաշտի երկարությունը կազմում է ավելի քան 100 կմ, իսկ լայնությունը մինչև 25 կմ:

Հզոր լավահոսքերը Արարատի և Նախիջևանի գոգովարություններն իրարից անջատող հորստաբեկորային միջնորմի հատվածում արգելափակել են Արաքսի հին հունը, առաջացրել է լիճ, որի հետևանքով գոյացել են Արարատյան դաշտի նստվածները:

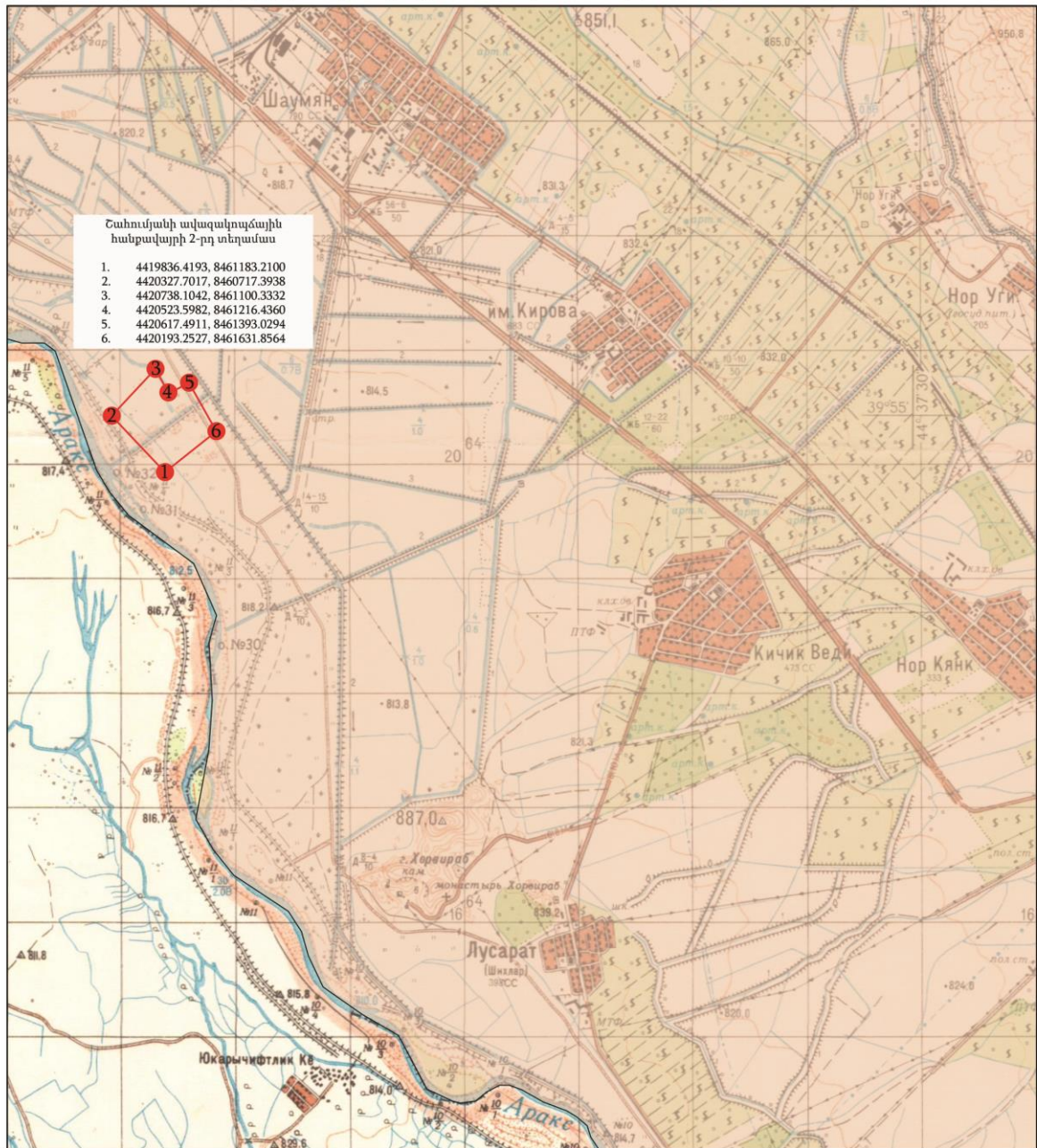
Արարատյան դաշտի եզրագոտին ներկայացված է ժամանակակից գետերի արտաբերման և ջրաբերուկային հովհարաձև կոներով, որոնք վերածվել են սեղանաձև դարավանդների: Շրջանի լեռների երկրաձևաբանական և մակերևույթի թեքության անկյունների սխեմատիկ քարտեզները բերվում են ստորև նկար 4 և 5-ում:

Տեղամասի շրջանում արտածին երկրաբանական պրոցեսներ արտահայտված չեն, ինչը պայմանավորված է տարածքի երկրաձևաբանական առանձնահատկություններով:

Մոտակա հայտնի սողանքային մարմինները քարտեզագրվել են տեղամասից ավելի քան 9.7կմ հեռավորության վրա՝ Այգեգարդ բնակավայրից մոտ 2կմ հյուսիս-արևելք, Քաղցրաշեն բնակավայրից մոտ 0.5կմ հարավ-արևելք (նկար 6): Սողանքային մարմնի կենտրոնի կոորդինատներն են. հյուսիսային լայնությունը՝ $39^{\circ} 58' 17''$ և արևելյան երկայնությունը՝ $44^{\circ} 38' 14''$: Մարմինը գտնվում է 982մ բացարձակ բարձրության վրա, զբաղեցնում է մոտ 184հա տարածք (երկարությունը՝ 1300մ, լայնությունը՝ 1800մ):

Ըստ ՀՀ քաղաքաշինության կոմիտեի նախագահի 2020 թվականի դեկտեմբերի 28-ի «Երկրաշարժադիմացկուն շինարարություն. նախագծման նորմեր» N102-Ն հրամանի հայցվող տեղամասը գտնվում է 1-ին սեյսմիկ գոտում, որտեղ գրունտի սպասվելիք արագացման մեծությունը կազմում է 0.3g կամ 300սմ/վրկ²:

Տեղամասի շրջանի երկրաձևաբանական սխեմատիկ քարտեզ

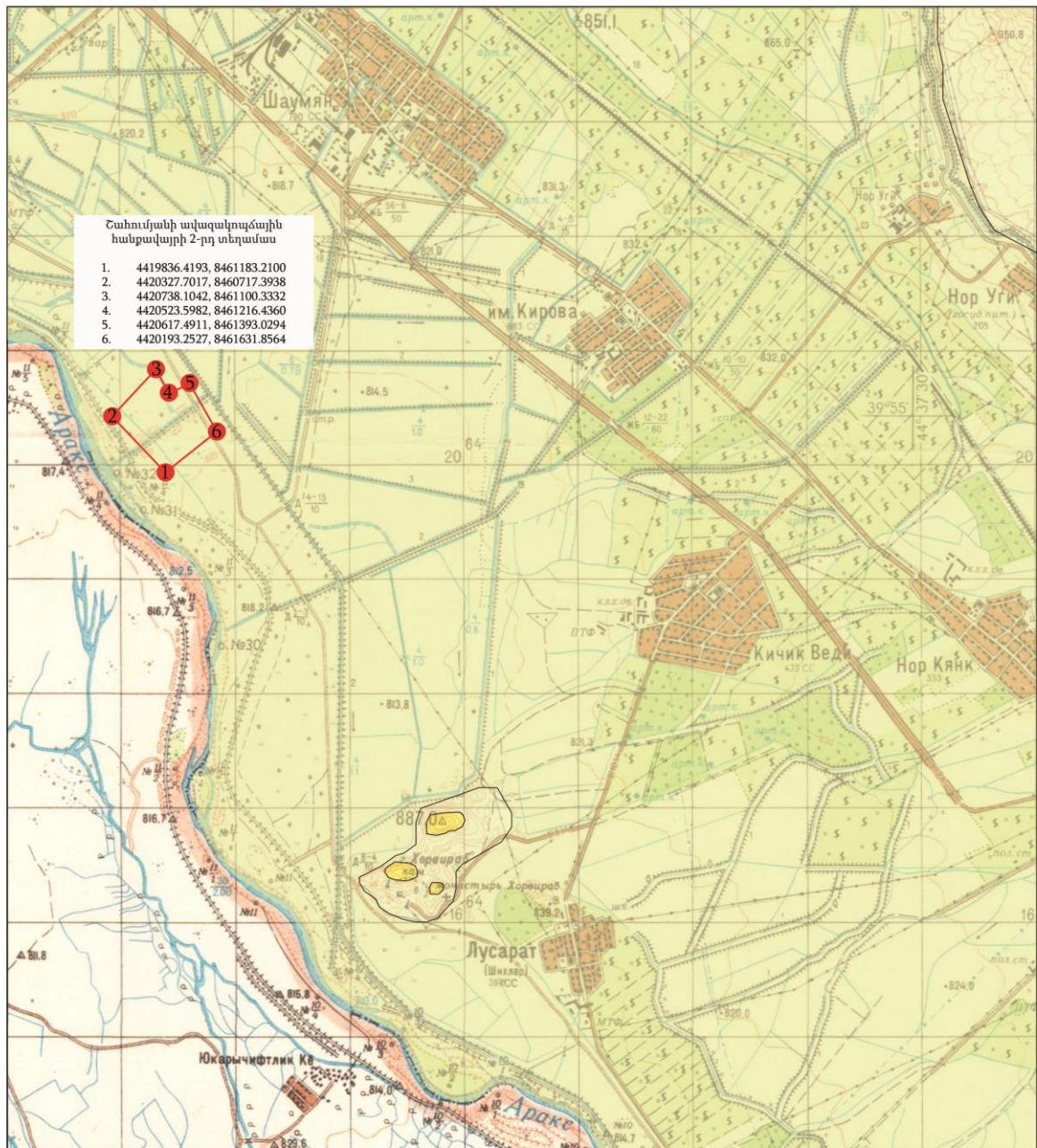
ՊԱՅՄԱՆԱԿԱՆ ՆՇԱՆՆԵՐ

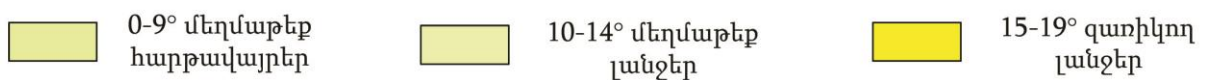
Ներլեռնային ցածր /700-1000մ/ ենթահորիզոնական մասամբ
դարավանդավորված հարթավայրեր

Նկար 4.

Տեղամասի շրջանի լանջերի թեքությունների սխեմատիկ քարտեզ

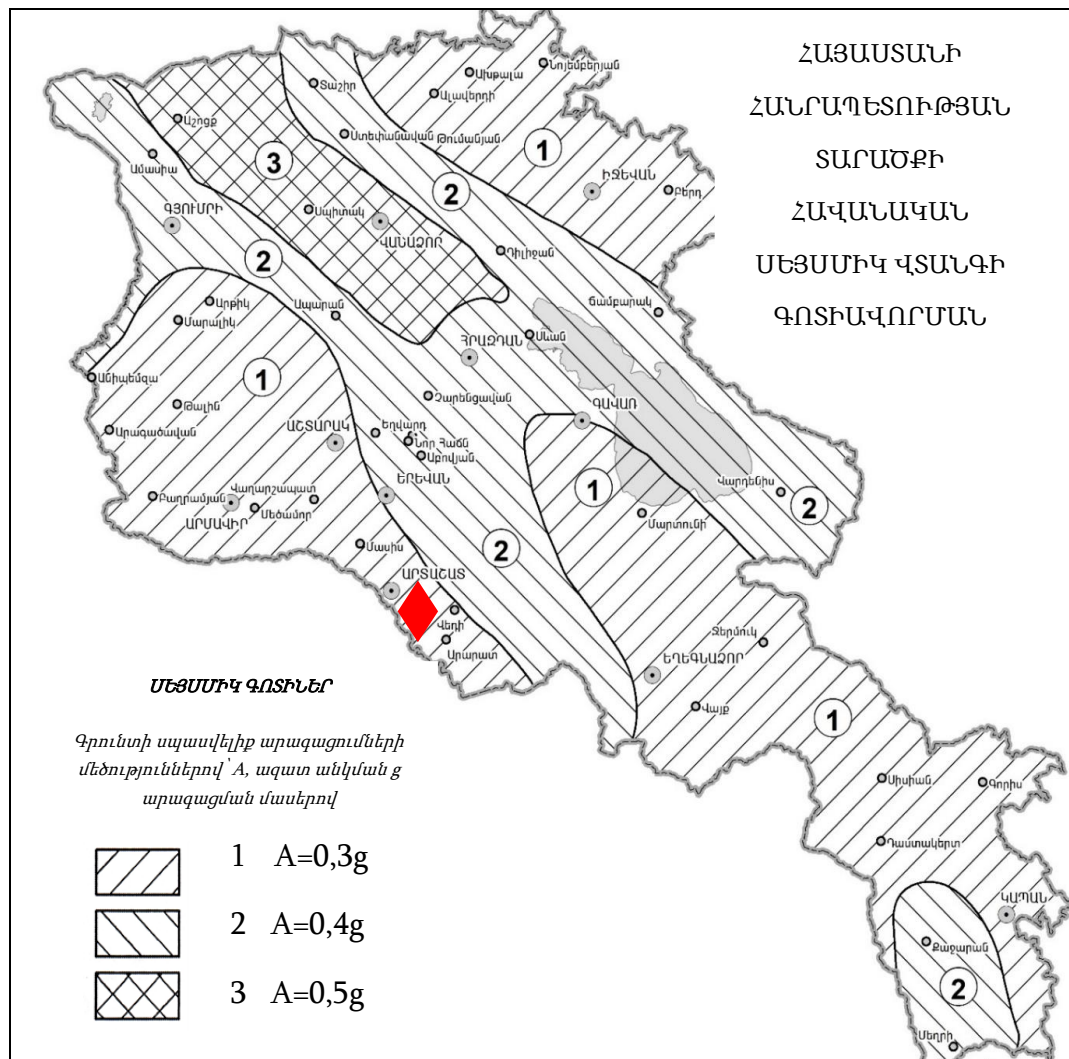
ՊԱՅՄԱՆԱԿԱՆ ՆՇԱՆՆԵՐ

Նկար 5.

Նկար 6.

Նկար 7.

- **Շրջանի կլիման**

Տեղամասի շրջանը, իր ցածր հիպսոմետրական դիրքի շնորհիվ, բնութագրվում է արևային ճառագայթման զգալի ինտենսիվությամբ (նկար 8):

Կլիման չոր կտրուկ ցամաքային է, ցուրտ ձմեռներով և շոգ ամառներով: Օդի տարեկան միջին ջերմաստիճանը կազմում է 12°C, միջին ամսական ջերմաստիճանը հունվարին՝ -4.0°C, հուլիսին՝ 24.0°C: Միջին տարեկան բացարձակ մաքսիմումը կազմում է 41°C: Օդի 5.0°C օրական միջին ջերմաստիճանով ժամանակահատվածի տևողությունը կազմում է 270 օր, 10.0°C՝ 220 օր:

Տեղումների տարեկան միջին քանակը մոտ 300մմ է, 0.1մմ և ավելի տեղումներով օրերի թիվը կազմում է 70, իսկ 5մմ և ավելի տեղումներով օրերի թիվը՝ 10: Օդի տարեկան միջին հարաբերական խոնավությունը՝ 61%, հունվարին՝ 80%, հուլիսին՝ 45%: Արևափայլի տարեկան տևողությունը հասնում է 2800 ժամի: Ռադիացիոն տարեկան հաշվեկշիռը կազմում է 62.0 կկալ/սմ²:

Շրջանին բնորոշ լեռնահարթավայրային քամիները առավել ուժեղ արտահայտվում են ամռան ամիսներին: Նրանց արագությունը երբեմն հասնում է մինչև 15 մ/վ: Ամռանը՝ Իրանից և Մերձկասպյան տարածքներից, մերթընդմերթ փչում են տաք, չոր քամիներ: Ձմռանը գերակշռում են թույլ քամիները:

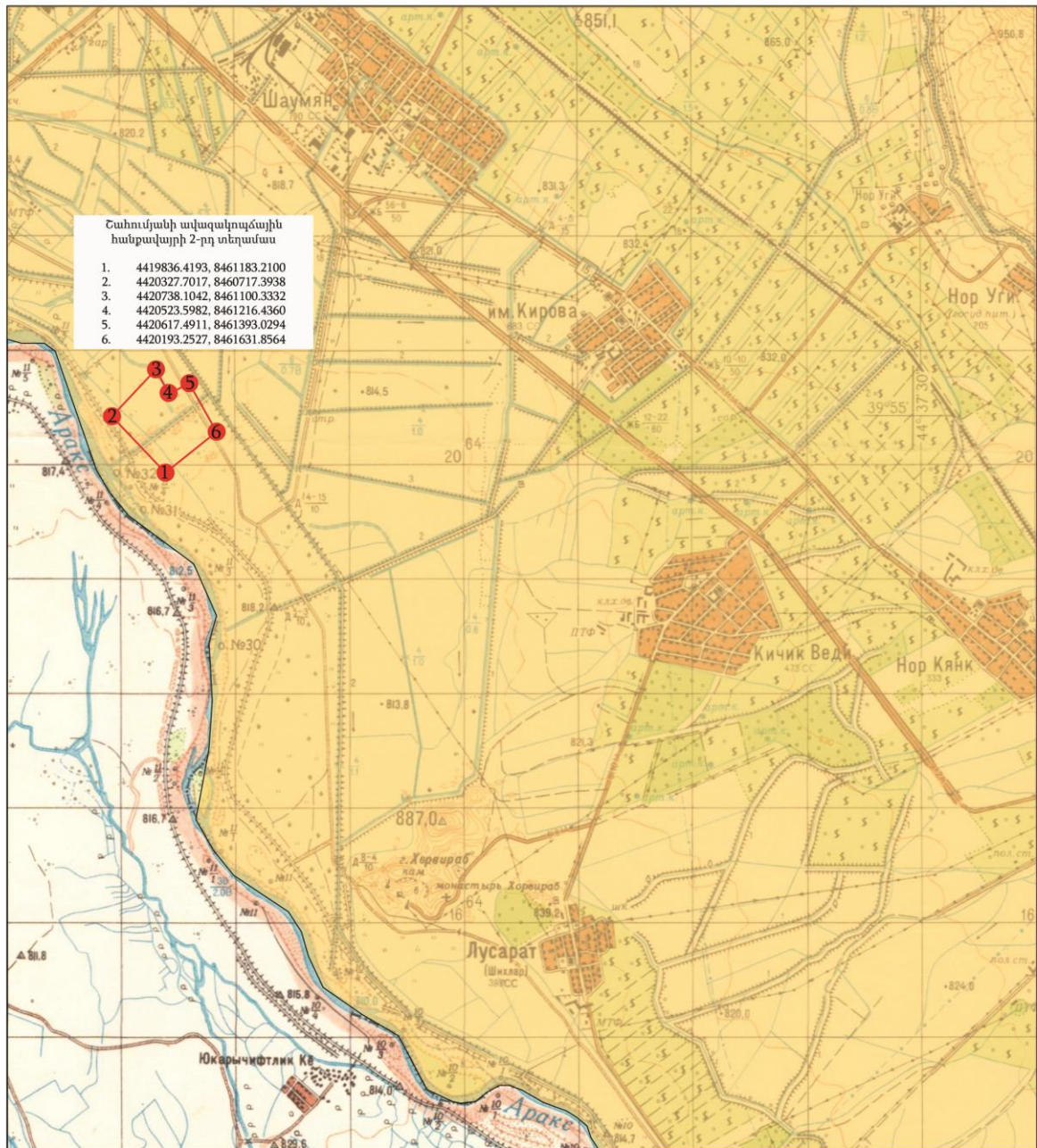
Ստորև, աղյուսակ 1-6-ում ներկայացվում են տարածքի օդերևութաբանական տվյալները ըստ մոտակա Արտաշատ կայանի տվյալների (829մ բացարձակ բարձրություն):

Աղյուսակ 1.

Օդի ջերմաստիճանը ըստ ամիսների, °C											
I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
-3.6	-0.9	5.6	12.7	17.5	21.5	25.3	24.8	19.8	13.0	6.0	-0.6

Բազմամյա դիտարկումների տվյալներով գրանցված միջին տարեկան ջերմաստիճանը կազմում է 11.8°C, բացարձակ նվազագույնը՝ -29°C, բացարձակ առավելագույնը՝ 43°C: Տարեկան միջին խոնավության ցուցանիշը կազմել է 64մմ, տարվա ամենացուրտ ամսվա միջին ամսական ժամը 15-ին՝ 64մմ, ամենաշոգ ամսվա միջին ամսական ժամը 15-ին՝ 32մմ:

Տեղամասի շրջանի կլիմայական տիպերի սխեմատիկ քարտեզ

Նկար 8.

Աղյուսակ 2.

Օդի խոնավությունը ըստ ամսիսների, մմ											
I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
78	73	63	58	59	54	51	52	57	68	73	79

Աղյուսակ 3.

Տեղամների քանակը միջին ամսական/օրական առավելագույն, մմ												
I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	միջին
18	18	27	36	40	25	11	6	10	22	24	17	254
18	20	32	36	43	34	27	22	28	36	31	25	43

Աղյուսակ 4.

Ձնածածկույթը		
Առավելագույն տասնօրյակային բարձրությունը, սմ	Տարվա մեջ ձնածածկույթով օրերի քանակը	Ձյան մեջ ջրի առավելագույն քանակը, մմ
40	36	46

Աղյուսակ 5.

Քամիների կրկնելիությունը և միջին արագությունները

Միջին տարեկան մթնոլորտային ճնշում, հՊա	Ամիսներ	Կրկնելիությունը, % Միջին արագությունը, մ/վ							
		Ուղղությունները							
		Հս	Հս- Արլ	Արլ	Հվ- Արլ	Հվ	Հվ- Արմ	Արմ	Հս- Արմ
920.2	հունվար	7	8	10	20	12	10	15	18
		1.7	1.7	2.7	3.1	2.4	2.0	2.2	1.7
	ապրիլ	4	9	12	27	13	8	13	14
		1.7	1.8	2.1	2.8	2.5	2.5	2.8	2.6
	հուլիս	8	7	9	16	9	9	18	24
		1.7	1.9	1.7	2.0	2.0	2.0	2.7	2.3
	հոկտեմբեր	7	12	12	19	8	10	16	16
		1.6	1.5	2.1	2.0	1.5	2.1	2.4	2.0

Աղյուսակ 6.

Ամիսները	Անհողմությունների կրկնելիությունը, %	Միջին ամսական արագությունը, մ/վ	Միջին տարեկան արագությունը, մ/վ	Ուժեղ քամիներով (≥ 15 մ/վ) օրերի քանակը	Հաշվարկային արագությունը, մ/վ, որը հնարավոր է մեկ անգամ "n" տարիների ընթացքում		
					20	50	100
Հունվար	0	2.0	2.5	32	31	35	38
Ապրիլ	0	2.7					
Հուլիս	0	3.2					
Հոկտեմբեր	0	2.2					

▪ **Մթնոլորտային օդ**

Ըստ մթնոլորտային օդի վիճակի՝ Արտաշատի տարածաշրջանը գնահատվում է որպես սահմանափակ-բարենպաստ: Մթնոլորտի օդերևութաբանական պոտենցիալը (ՄՕՊ), որը բնորոշում է դիտարկվող տարածքի մթնոլորտային օդի ինքնամաքման ունակությունը, կազմել է 1.43:

Շրջակա միջավայրի պետական մոնիթորինգի համակարգի շրջանակներում Աշտարակ քաղաքում մթնոլորտային օդի մշտադիտարկումներ չեն կատարվում:

Տեղամասին ամենամոտ գտնվող համայնքի՝ Շահումյան համայնքի, օդային ավազանների աղտոտվածության մասին պատկերացում երևակման կարելի է ստանալ հաշվարկային եղանակով: Այդ նպատակով ՀՀ Շրջակա միջավայրի նախարարության «Շրջակա միջավայրի վրա ներգործության մոնիտորինգի կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի կողմից մշակվել է ուղեցույց ձեռնարկ, ուր ներկայացված են մթնոլորտային օդի ֆոնային աղտոտվածության ցուցանիշների կախվածությունը տվյալ բնակավայրի ազգաբնակչության քանակից:

Հիմք ընդունելով նշված ձեռնարկը, երևակման տարածքի մթնոլորտային օդում փոշու ֆոնային կոնցենտրացիան ընդունվում է որպես 0,2 մգ/մ³, ծծմբի երկօքսիդինը՝ 0,02 մգ/մ³, ազոտի երկօքսիդինը՝ 0,008 մգ/մ³ և ածխածնի օքսիդինը՝ 0,4 մգ/մ³:

Շահումյանի հանքավայրի 2-րդ տեղամասի հայցվող տարածքից մոտ 500մ հարավ-հարավ-արևմուտք «ՄԼ Մայինգ» ՍՊ ընկերության կողմից՝ համաձայն

30.08.2012թ.-ի N29/235 ընդերքօգտագործման թույլտվության, շահագործվում է Շահումյանի հանքավայրը: 2020 թվականին մթնոլորտային օդի կատարված մշտադիտարկումներով հանքավայրի տարածքում գրանցվել է անօրգանական փոշու 0.0563մգ/մ^3 միջինացված պարունակությունը:

Երկրորդ տեղամասում մթնոլորտային օդի ֆոնային ցուցանիշները գրանցվել են. փոշի՝ 0.04մգ/մ^3 , ծծմբի երկօքսիդին՝ 0.009մգ/մ^3 , ազոտի երկօքսիդին՝ 0.005մգ/մ^3 և ածխածնի օքսիդին՝ 0.1մգ/մ^3 :

▪ ***Ջրային ռեսուրսներ***

Շահումյանի ավազակոպճային խառնուրդի հանքավայրի 2-րդ տեղամասը ծագումնաբանորեն կապված են Արաքս գետի հիդրոլոգիական ռեժիմի հետ: Արաքս գետի վրա եղած 4 հիդրոլոգիական դիտարկման կետերի 5-7 տարիների դիտարկման տվյալները ցույց են տվել, որ Արաքս գետը տեղամասի շրջանում բնութագրվում է տարվա մեջ մեկ՝ գարնանային վարարումով, որն սկսվում է մարտի 15-20-ից և ավարտվում է հունիսի 15-30-ին՝ տևելով շուրջ 90-103 օր: Այս շրջանում ջրի ծախսը կազմում է միջինը $1690\text{մ}^3/\text{վրկ}$: Ջրի առավելագույն նվազումը տեղի է ունենում օգոստոս-սեպտեմբեր ամիսներին, երբ ջրի ծախսը նվազում է մինչև $16.6\text{մ}^3/\text{վրկ}$: Տարեկան ջրի միջին ծախսը կազմում է $167\text{մ}^3/\text{վրկ}$: Ջրի միջին տարեկան ծախսը կազմում է $86.2\text{մ}^3/\text{վրկ}$:

Արաքսի ջրերը հայտնի են պղտորության բարձր մակարդակով: Ջրի տարեկան պղտորությունը կազմում է միջինը 1200գր/մ^3 , բերվածքների միջին ծախսը 200կգ/վրկ : Գարնանային վարարման ժամանակ առավելագույն պղտորությունը կազմում է 26000գր/մ^3 և տևում է մեկ շաբաթ, բերվածքների ծախսը կազմում է 3100կգ/վրկ :

Արաքս գետը սկիզբ է առնում Բյուրակն հրաբխային բարձրավանդակից (մոտ 3000մ բարձրությունից), մինչև Արարատյան դաշտ մտնելը հոսում է նեղ կիճերով, տեղ-տեղ՝ լայնացված հովտով, ունի մեծ անկում: Գետի երկարությունը 1720կմ է, ավազանը՝ 102հազ.կմ^2 :

Ըստ Շրջակա միջավայրի նախարարության մոտակա դիտակայաններում (Հրազդան գետից թափման կետից ներքև և Արմաշ գյուղից ներքև) իրականացված մշտադիտարկումների՝ ջրերում գերազանցվել է ԹԿՊ-ի, ամոնիում իոնի, նիտրիտ իոնի, պղնձի, քրոմի, մանգանի, ալյումինի, սելենի և սուլֆատ իոնի ՍԹԿ-ները:

Գետը բնութագրվում է զարնանային վարարումով, որն սկսվում է մարտի 15-20-ից և ավարտվում է հունիսի 15-30-ին՝ տևելով շուրջ 90-103 օր: Այս շրջանում ջրի ծախսը կազմում է միջինը 925 մ³/վրկ:

Ջրի առավելագույն նվազումը տեղի է ունենում օգոստոս-սեպտեմբեր ամիսներին, երբ ջրի ծախսը նվազում է մինչև 24 մ³/վրկ: Տարեկան ջրի միջին ծախսը կազմում է 167մ³/վրկ: Արաքսի ջրերը հայտնի են պղտորության բարձր մակարդակով:

Ջրի տարեկան պղտորությունը կազմում է միջինը 1200գր/մ³, բերվածքների միջին ծախսը 200կգ/վրկ: Գարնանային վարարման ժամանակ առավելագույն պղտորությունը կազմում է 26000գր/մ³ և տևում է մեկ շաբաթ, բերվածքների ծախսը կազմում է 3100կգ/վրկ: Այդ բերվածքները լինում են հատիկային և կախույթային: Հատիկային նստվածքները բաղկացած են ապարների տարբեր ֆրակցիաների հատիկներից, որոնք էլ կախված գերակշռող ֆրակցիայից առաջացնում են ավազակոպճային խառնուրդի կամ ավազի կուտակներ: Կախույթային բերվածքները առաջացնում են կավային և տիղմային նստվածքներ, որոնք բաղկացած են 0.1-1մմ և ավելի փոքր չափսերի հատիկներից: Արաքսի ավազանի նմանատիպ օբյեկտների (մասնավորապես Շահումյանի ԱԿԽ-ի հանքավայրի) շահագործման փորձը վկայում է, որ տեղամասի պաշարները վերականգնվող են, ինչը կապված է Արաքս գետի մեկ՝ զարնանային վարարման հետ: Գետառողողատային տիպի հանքավայրերի վերականգնվող պաշարների գնահատման մեթոդական ցուցումների համաձայն, տեղամասի վերականգնվող պաշարների համար նպատակահարմար է ընդունել 1 միավոր վերականգնման գործակից: Արաքս գետի ջրերը քիմիական տեսակետից ագրեսիվ չեն բետոնի, մետաղի և այլ շինանյութերի հանդեպ: Դրա մասին են վկայում գետի վրա կառուցված բազմաթիվ հիդրոտեխնիկական կառույցները և գյուղատնտեսական ոռոգման նպատակով այդ ջրերի օգտագործման դարավոր փորձը:

Հայցվող տարածքից մոտ 100մ արևելք և տեղամասի կենտրոնական մասով անցնում են Արարատյան դաշտավայրի կոլեկտորադրենաժային համակարգի բաղկացուցիչ կառույցները:

▪ Հողեր

Նկարագրվող տարածքում զարգացած են կիսաանապատային գորշ, մնացորդային մարգագետնային ոռոգելի և աղուտ-ալկալի հողերը (նկար 9):

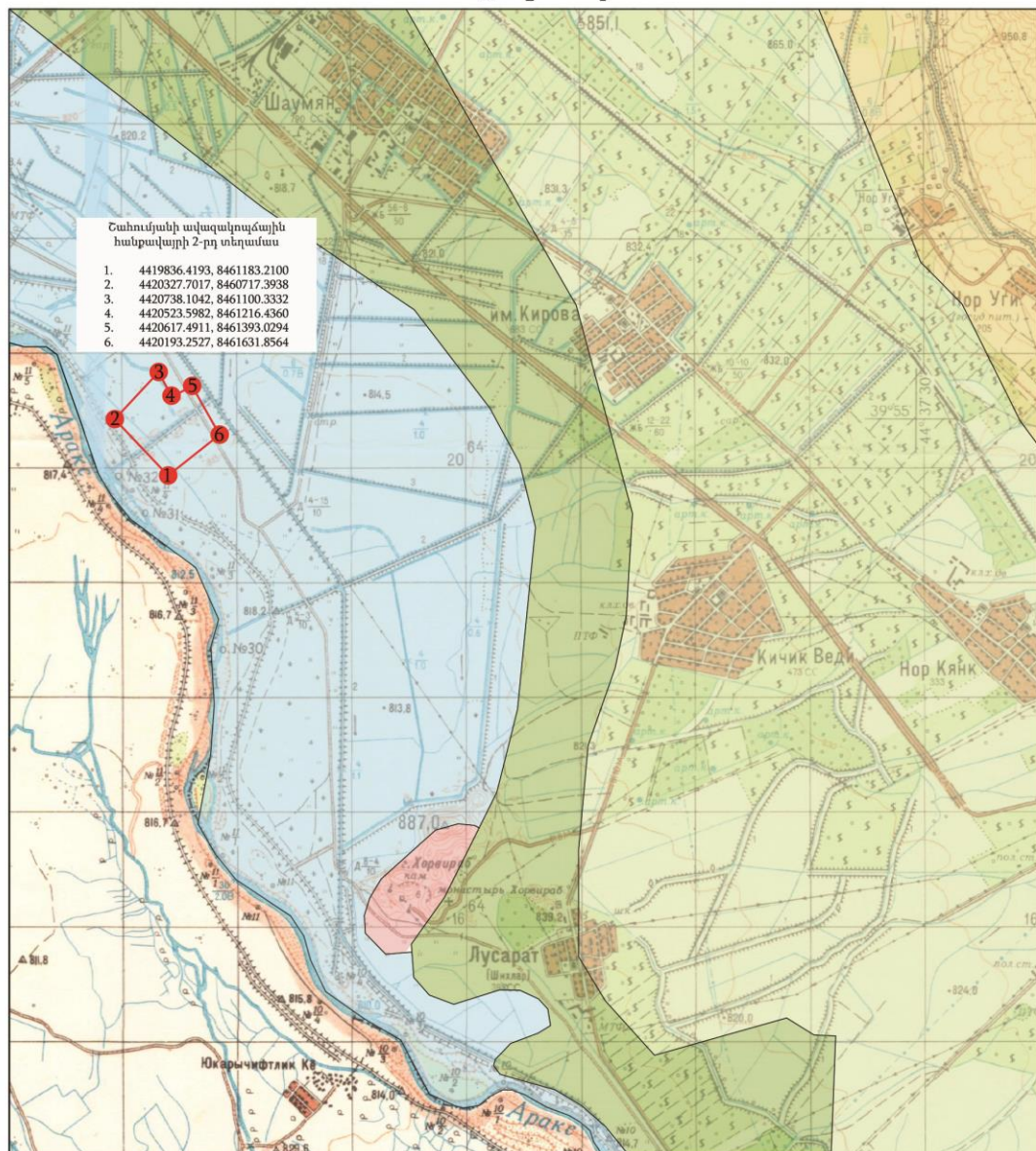
Կիսաանապատային գորշ հողերը զարգանում են խիստ ցամաքային, շոգ կլիմայի և կիսաանապատային բուսածածկույթի պայմաններում, կարբոնատներով և խճով հարուստ ավազակավերի և թեթև կավավազների վրա: Բնորոշվում են վերին հորիզոնի շերտավոր-թեփուկային, իսկ միջին հորիզոնում՝ անկայուն կնձկային ստրուկտուրայով: Իյուվիալ-կարբոնատային հորիզոնի զգալի մասը խիստ ցեմենտացված է: Հողերն աչքի են ընկնում հումուսի փոքր քանակով (1-2%), միջին և ավելի փոքր կլանման ծավալով, թույլ հիմնային ռեակցիայով, քարքարոտությամբ և ուժեղ կարբոնատացվածությամբ: Հողերը հիմնականում ունեն սակավ հզորություն, միջին կավավազային (62%) մեխանիկական կազմ: Այս տիպի հողերի ծավալային զանգվածը տատանվում է 1.24-1.48գ/սմ³ սահմաններում, տեսակարար զանգվածը՝ 1.34-1.42գ/սմ³, ընդհանուր ծակոտկենությունը՝ 46-48%: Կիսաանապատային գորշ հողերի քիմիական և ֆիզիկաքիմիական հատկությունները բերված են ստորև աղյուսակ 7-ում:

Աղյուսակ 7.

Խորությունը, սմ	Տոկոսներով			Կլանված հիմքերի գումարը մ/էկվ 100գ հողում	pH-ը ջրային քաշվածքում
	հումուս	CO ₂	գիպս SO ₄		
0-8	2.10	1.3	0.05	22.0	8.0
8-21	1.81	4.7	0.08	30.5	8.3
21-32	1.55	10.6	0.5	23.6	8.2
32-65	0.87	15.5	0.8	18.3	8.1
65-140	0.22	2.2	42.1	-	7.3

Մնացորդային մարգագետնային գորշ ռոտգելի հողերը տարածված են Արարատյան դաշտի համեմատաբար ցածրադիր թույլ թեք հարթություններում, որոնք ընկած են ծովի մակերևույթից 800-950մ բարձրությունների վրա և կապված են Արաքս գետի հինավուրց դարավանդների հետ: Այս հողերի ստրուկտուրան փոշեհատիկա-կնձիկային է, հիմնականում կարբոնատային են: Հողերի զարգացումն ընթանում է ստորգետնյա ջրերի մշտական ազդեցության պայմաններում, որոնք ունեն 1-3, իսկ որոշ դեպքերում՝ 5մ խորություն: Դրանք ունեն չզատորոշված պրոֆիլ, կլանման բարձր ծավալ, թույլ հիմնային ռեակցիա, կարբոնատների նվազ պարունակություն: Հողերը թույլ ազդեցացված են, միջին շերտերում նկատվում է ամրացվածություն:

Տեղամասի շրջանի հողերի բնական տիպերի սխեմատիկ քարտեզ

ՊԱՅՄԱՆԱԿԱՆ ՆՇԱՆՆԵՐ

- Գորշ կիսաանապատային տիպիկ մնացորդային-կարբոնատային փոքր հզորության կավավազային միջին հողմահարված
- Ոռոգելի մնացորդային-մարգագետնային-գորշ խորը պրոֆիլային կավային-կավավազային
- Ոռոգելի մարգագետնային-գորշ խորքային աղուտացված հզոր սողա-քլորիդային հզոր կավային
- Աղուտներ մարգագետնային սողա-քլորիդային կավային-կավավազային
- Արմատական ապարների ելքեր

Նկար 9.

Աղուտ-ալկալի հողերը առաջացել են Արարատյան դաշտում ստորգետնյա ջրերի բարձր մակարդակի (1-2մ) պայմաններում: Հողերն աչքի են ընկնում խիստ թույլ հումուսացվածությամբ (մինչև 1%), բարձր հիմնայնությամբ, կարբոնատների զգալի պարունակությամբ (15-18%), շերտավոր մեխանիկական կազմով:

Պրոֆիլում պարզորոշ առանձնացվում է մակերեսային աղային հորիզոններ, որտեղ հեշտ լուծվող աղերի քանակը 2% և ավելի է, սակայն դեպի ստորին շերտերը նրա պարունակությունը նվազում է: Հողերի գերակշռող մասին հատկանշական է փոխանակային նատրիումի բարձր պարունակությունը (առանձին շերտերում՝ 20-25մգէկվ): Տարածքի հողերում ծանր մետաղներ և օրգանական աղտոտիչներ չեն արձանագրվել:

Հայցվող տարածքի մակերևույթի գերակշիռ մասը ծածկված է Արաքս գետի վարարման արդյունքում ձևավորվող արտաբերման և ափամերձ ժամանակակից ու վերին չորրորդականի ալյուվիալ-դելյուվիալ նստվածքներով, սակայն կան հատվածներ, որտեղ զարգացած են 0.02-0.04մ հզորությամբ աղուտ-ալկալի հողեր:

Լուսանկարներ. Շահումյանի հանքավայրի 2-րդ տեղամասի համայնապատկեր

Խոր Վիրապ եկեղեցական համալիրի շրջանում մերկացած են տարածքի արմատական ապարները՝ դևոնի հասակի կրաքարերը, ավազաքարերը, քվարցիտներն ու թերթաքարերը:

▪ ***Բուսական և կենդանական աշխարհ***

Տեղամասի շրջանի բուսածածկը ներկայացված է անապատային հալոֆիլ տեսակներով՝ *Salsola ericoides* Beib., *Salsola dendroides* Pall., *Salsola nitraria* Pall., *Halocnemum strobilaceum* մասնակցությամբ (սխեմատիկ քարտեզը ներկայացված է նկար 10-ում): Բուն երևակման տարածքում՝ Արաքս գետի ողողահունում, աճում են Հայաստանի ջրաճահճային բուսականության տիպիկ տեսակները՝ եղեգ հարավային, կեռոն լայնատերև, բադախոտ ծալքավոր, ճահճածաղիկ վահանատերև:

Համաձայն ՀՍՍՀ ԳԱԱ բուսաբանության ինստիտուտի հետազոտությունների՝ Արաքս գետի ավազանում աճում են մի շարք տեսակներ, որոն չեն հանդիպում հանրապետության այլ գետերի կամ լճերի մոտ՝ *Torulinium ferox*, *Dichostylis micheliana*, *D. pigmae*, *Erianthus purpurarascens*, *Arundo donax*, *Scirpus triquet*, *Eriochloa succincta*, *Populus euphratica*:

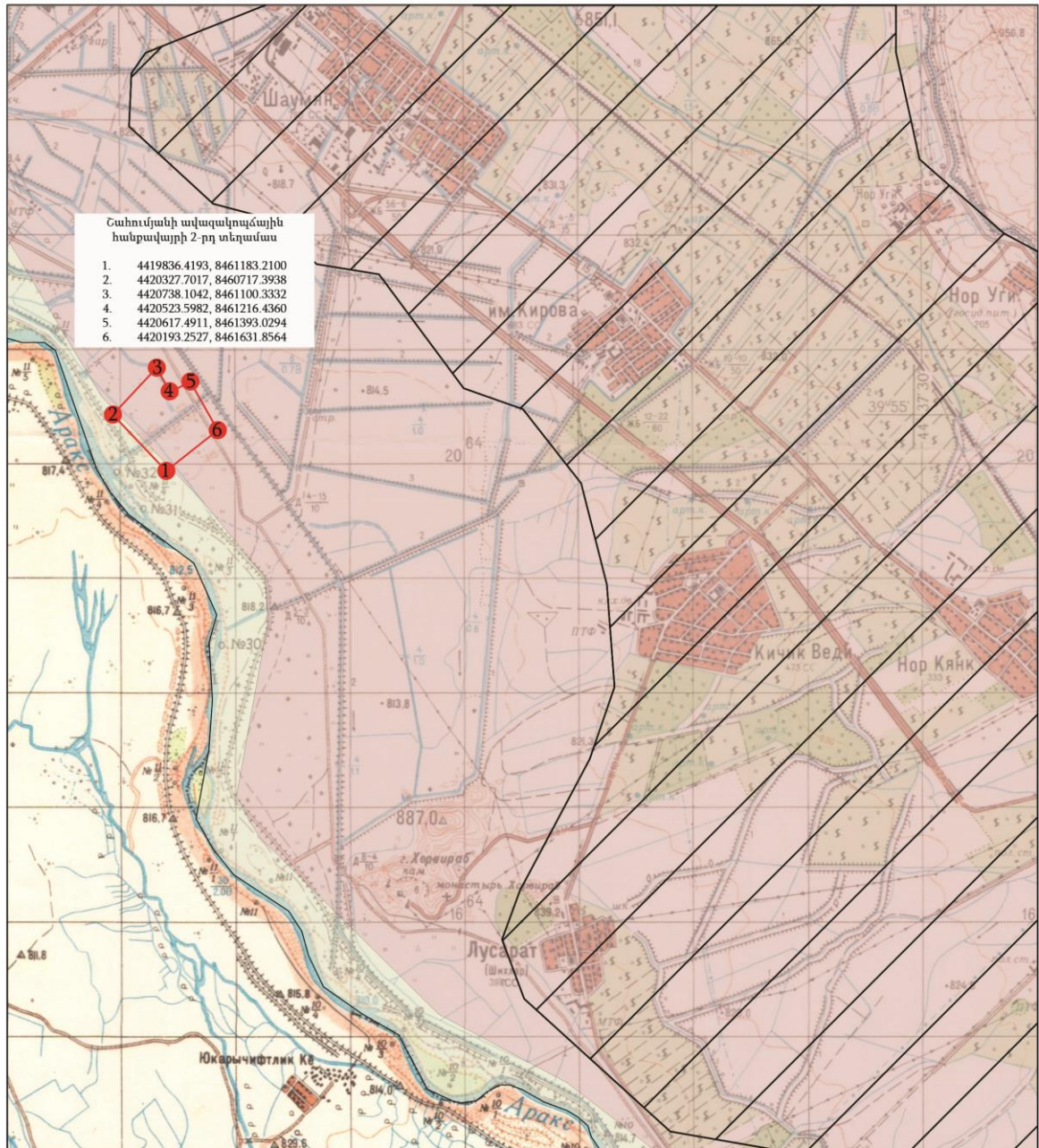
Բացի այդ, Արաքսի երկայնքով տարածված են ծառաթփուտային բուսականության կզյակներ (օրինակ, հայցվող տարածքից մոտ 5կմ հեռավորության վրա՝ Եղեգնավանի ավազի հանքավայրի մոտակայքում): Այս ցենոզներում գերակշռում են *Phragmites communis*, *Salix triandra*, *Populus hybrid*, *Cyperus glaber*, *Goebelia alopecuroides*: Թփեր առկա են նաև հայցվող տեղամասում:

Ջրային բուսականություն Արաքս գետին բնորոշ չէ, քանի որ գետի ջրերը արագահոս են և պղտոր, ինչպես նաև հագեցած են միներալային մասնիկներով: Բացառություն է կազմում Կտակար հանածոյի երկրաբանական ուսումնասիրության նպատակով հայցվող տարածքում մշտական բուսածածկ չի ձևավորվում: Դա պայմանավորված է այն փաստով, որ Արաքսի վարարման ժամանակ տարածքը ամբողջությամբ ծածկվում է ջրով, տեղի է ունենում ավազի նստվածքագոյացում:

Բույսերի կարմիր գրքում գրանցված տեսակներից Արարատի ենթաշրջանում հայտնի են հետևյալ տեսակները.

- սիբեխ սիբեխանման, իշամառուլ արարատյան և տատասկ թևավոր – կրիտիկական վիճակում գտնվող տեսակներ են, աճում են Արարատ ավանի շրջակայքում՝ աղակալած հողերի վրա, ճահճացած տեղերում, մոտ 12-15կմ հեռավորության վրա,

Տեղամասի շրջանի բուսական տիպերի սխեմատիկ քարտեզ

ՊԱՅՄԱՆԱԿԱՆ ՆՇԱՆՆԵՐ

- Անապատային հալոֆիլ տեսակներով՝ *Salsola ericoides* Beib., *Salsola dendroides* Pall., *Salsola nitraria* Pall., *Halocnemum strobilaceum* մասնակցությամբ
- Ջրաճահճային բուսականություն
- Գյուղատնտեսական նպատակներով ակտիվ օգտագործվող հողատարածքներ

Նկար 10.

- խոզանափուշ բարալիկ – վտանգված տեսակ է, աճում է ստորին և միջին լեռնային գոտիներում, լոկալիտներից մեկը գտնվում է Խորվիրապում, տեղամասից մոտ 5.2կմ հեռավորության վրա,

- կղմուխ Օշեի, մեխակ քուռի – վտանգված տեսակներ են, աճում են ստորին լեռնային գոտում, 800-1100մ բարձրության վրա Արարատ ավանի շրջակայքում տրավերտիններում, հանքայնացված ճահճային տեղերում, խոնավ աղուտներում, հանքային աղբյուրների մոտ, ավազոտ ափերին, տեղամասից մոտ 14կմ հեռավորության վրա,

- խինձ գորովանի – վտանգված տեսակ է, աճում է ստորին և միջին լեռնային գոտում, լոկալիտերն են Արարատը, Գոռավանը և Վեդին, տեղամասից 14-16կմ հեռավորության վրա,

- առյուծաթաթ հայկական – վտանգված տեսակ է, աճում է Արարատյան դաշտավայրում Ուրծի լեռնաշղթայի ստորոտին՝ ստորին լեռնային գոտիներում 900-1200մ բարձրությունների վրա, տեղամասից շուրջ 12կմ հեռավորության վրա,

- նոնեա բազմագույնանի – վտանգված տեսակ է, աճում է ստորին լեռնային գոտում, Խոր-Վիրապ, Արարատ և Վեդի շրջակայքում 800-1000մ բարձրությունների վրա, չոր քարքարոտ լանջերի վրա, տեղամասից տարածքից նվազագույնը 5,2կմ հեռավորության վրա,

- երեքօրնիկ պարսկական – վտանգված տեսակ է, աճում է ստորին-միջին լեռնային գոտիներում 700-1600մ բարձրությունների վրա՝ Արարատի և Վեդիի շրջակայքում, տեղամասից ավելի քան 15-16կմ հեռավորության վրա,

- նրբախոտ թելատերև, միկրոկենեմում մարգանանման, ծվծվուկ անապատային, կեղծանկաթաթիկ դիխոտոմիկ - վտանգված տեսակներ են, աճում են ստորին լեռնային գոտում, չոր լանջերում, աղակալած ճահիճներում, կիսանապատներում՝ Ուրծի լեռների ստորոտին, Արարատի և Վեդիի շրջակայքում, տեղամասից 15-16կմ հեռավորության վրա,

- օշան Օշեի – վտանգված տեսակ է, աճում է Երասխի լեռնաշղթայի ստորին լեռնային գոտում 800-1200մ բարձրությունների վրա, քարքարոտ գիպսակավային և չոր աղակալված լանջերին, տեղամասից մոտ 22կմ հեռավորության վրա,

- խլոպուզ ընձյուղավոր – կրիտիկական վիճակում գտնվող տեսակ, աճում է ստորին լեռնային գոտում 800-850մ բարձրությունների վրա, աղակալված ճահճացած վայրերում, ճմակալված խոնավ մարգագետիններում, հայտնի է Արարատ քաղաքի շրջակայքում, տեղամասից մոտ 14-15կմ հեռավորության վրա,

- թանթանիկ քառաչափ – խոցելի տեսակ է, աճում է ստորին լեռնային գոտում 700-1100մ բարձրությունների վրա, կիսաանապատի քարքարոտ տեղերում, հայտնի է Արարատ քաղաքի շրջակայքից, տեղամասից մոտ 14-15կմ հեռավորության վրա,

- գազ ամբողջատերև - վտանգված տեսակ է, հայտնի է Ուրծի լեռնաշղթայի ստորին լեռնային գոտում, 800-1000մ բարձրությունների վրա, մերգելային կրաքարերից կազմված չոր խճաքարոտ լանջերին, ավազային անապատում, տեղամասից մոտ 12կմ հեռավորության վրա,

- գազ Շելկովնիկովի – կրիտիկական վիճակում գտնվող տեսակ, աճում է Գոռավան գյուղի մոտ, տեղամասից մոտ 15կմ հեռավորության վրա,

- սֆերոֆիզա աղուտային – խոցելի տեսակ է, աճում է Արարատի շրջակայքում, ստորին լեռնային գոտում, 800-900մ բարձրությունների վրա, աղակալված ճահիճներում, առուների ափերին, տեղամասից մոտ 16կմ հեռավորության վրա,

- ֆրակնենիա փոշապատ – կրիտիկական վիճակում գտնվող տեսակ է, աճում է Արարատի շրջակայքում, ստորին լեռնային գոտում, 800-850մ բարձրությունների վրա աղիավուն ճահիճներում, խոնավ աղուտներում, տեղամասից ավելի քան 15կմ հեռավորության վրա,

- հիրիկ մուսուլմանական – վտանգված տեսակ է, աճում է Արարատի շրջակայքում, ստորին-միջին լեռնային գոտիներում 700-1500մ բարձրությունների վրա աղիավուն ճահիճներում, մարգագետիններում, ոռոգիչ ջրանցքների ափերին, տեղամասից մոտ 15կմ հեռավորության վրա,

- կնյուն սուր – վտանգված տեսակ է, աճում է Արարատի շրջակայքում 800-1000 (1200մ) բարձրությունների վրա, աղակալված ճահիճներում, հանքային աղբյուրների և տրավերտինների մոտ, աղուտային խոնավ հողերի վրա, տեղամասից մոտ 15կմ հեռավորության վրա,

- կնճիթաթերթիկ սապատավոր – կրիտիկական վիճակում գտնվող տեսակ, աճում է Վեդիի, Գոռավանի, Արարատի իշրջակայքում ստորին լեռնային գոտում,

չոր կավա-խճաքարոտ, ավազոտ, քարքարոտ լանջերին, ավազային անապատում և կիսանապատում, տեղամասից ավելի քան 16կմ հեռավորության վրա,

- կտավատ Բարսեղյանի – կրիտիկական վիճակում գտնվող տեսակ է, աճում է Արարատ ավանի շրջակայքում ստորին լեռնային գոտում, կյունա-հիրիկային աղակալված ճահիճներում, տեղամասից մոտ 15կմ հեռավորության վրա,

- դևագի հատված – վտանգված տեսակ է, աճում է Արարատի շրջակայքում ստորին լեռնային գոտում, աղուտներում, աղակալված հողերի վրա, տեղամասից մոտ 15կմ հեռավորության վրա,

- անողնուցուկ Գրոսհոյմի - վտանգված տեսակ է, աճում է Արարատի շրջակայքում ստորինց վերին լեռնային գոտիներում, լճերի և գետերի ափին, հղկված գլաքարերի և մերկացված գրունտների վրա, տեղամասից ավելի քան 16կմ հեռավորության վրա,

- արմատագլխիկ արևելյան – խոցելի տեսակ է, հայտնի է Գոռավանի շրջակայքից և Ուրծի լեռնաշղթայի նախալեռնային հատվածում, չոր քարքարոտ գիպսակիր և կավային լանջերին, երրորդական դարաշրջանի կարմիր կավերի վրա, տեղամասից մոտ 12-15կմ հեռավորության վրա,

- թեզիում սեղմված – կրիտիկական վիճակում գտնվող տեսակ է, հայտնի Արարատ բանավանի շրջակայքի աղակալված ճահիճներում, տեղամասից մոտ 13կմ հեռավորության վրա,

- խոնդատ մերկացողուն և կարմրամ ութառեջ – վտանգված տեսակներ, հայտնի են Վեդի և Գոռավան բնակավայրերի շրջակայքից, ստորին լեռնային գոտիներում, չոր քարքարոտ լանջերին, տեղամասից մոտ 15կմ հեռավորության վրա,

- ոտնացուպիկ – խոցելի տեսակ, հայտնի է Արարատյան հարթավայրում, նախընտրում է կանգնած, դանդաղ ջրերը նոսր բուսականությամբ,

- բլրային արծիվ – Հայաստանի համար անհետացող տեսակ, Հայաստանում հանդիպում է գարնանային և աշնանային չուի ժամանակ, ապրելավայրը՝ բաց տարածքություններով հերթափոխվող նոսրացված անտառներ, այգիներ և բարձրաբույն ծառերի խմբեր գետերի հիվիտներում,

- կանաչ մեղվակեր – հազվագյուտ տեսակ սահմանափակ արեալով, կիսաանապատային դարափնյա կամ բլրոտ տեղամասեր:

Տարածքներում հանդիպում են ամենուր զարգացած ողնաշարավորներից՝ լճագորտ, մողես, սովորական լորտու, տնային ճնճղուկ, մոխրագույն ագռավ, կաչաղակ, սովորական և հասարակական դաշտամուկ, մոխրագույն առնետ, անողնաշարավորներից՝ անձրևորդ, մրջյուն, մեղու, ծղրիդ, ճոխկ, մորեխ, փայտոջիլ, կապտաթիթեռ, մոծակ, սենյակային և դաշտային ճանճեր:

Գետի ջրերում հանդիպում են թեփուկ, ճանառ, լոք, կամրմրախայթ:

Արաքս գետն ունի կարևոր օրնիթոլոգիական նշանակություն: Թռչունների ամենամեծ կուտակումները տեղի են ունենում «Խոր վիրապ» պետական արգելավայրի և Արմաշ բնակավայրի սահմանամերձ տարածքներում: Այստեղ յուրաքանչյուր տարի բնադրում են փոքր ձկնկուլը, քաջահավը, տառեղը, տարգալակտուցը, մկնաճուռակը: Հանդիպում են միգրացիոն ջրլող թռչուններ՝ կարապներ, բադեր, սագեր, իսկ մշտական բնադրող տեսակներից են արագիլները, ճահճային տեսակները, ագռավազգիները:

Կենդանիների Կարմիր գրքում գրանցված տեսակներից տեղամասի տարածաշրջանում հայտնի են.

- սիմպեկտա ճպուռ – հազվագյուտ տեսակ, հայտնի է լճացված ջրերով ջրամբարներում, պահպանվում է «Խոսրովի անտառ» պետական արգելոցում,

- թամբակիր ճպուռ – հազվագյուտ տեսակ, հայտնի է կիսաանապատային գոտու մանր, տաք, հաճախ ժամանակավոր ջրամբարներում և լճերում, պահպանության միջոցառումներ չեն իրականացվում,

- մորեխ ելունդավոր – ծայրահեղ սահմանափակ արեալով հազվագյուտ տեսակ, հայտնի է Վեդի քաղաքի շրջակայքից, պահպանվում է «Գոռավանի ավազուտներ» արգելավայրում,

- Ռուբենյանի բնդեռիկ և Արաքսյան չրիկան, փոքր չրիկան, մորթիավոր ոսկերգեզ – սահմանափակ արեալով հազվագյուտ տեսակներ են, հայտնի են Արմաշ գյուղի և Վեդի քաղաքի շրջակայքից, Ռուբենյանի բնդեռիկ տեսակի պահպանության միջոցառումներ չեն իրականացվում, իսկ Արաքսյան չրիկանը, մորթիավոր

նակերգեզը և փոքր չրխկանը պահպանվում են «Գոռավանի ավազուտներ» արգելավայրում,

- Մեմյոնովի սևամարմին և Անդրկովկասյան կապտաթիթեռ - սահմանափակ արեալով հազվագյուտ տեսակներ են, հայտնի են Վեդի քաղաքի շրջակայքից, պահպանվում է «Գոռավանի ավազուտներ» արգելավայրում,

- պրոգերպինա իլիկաթիթեռ – խոցելի տեսակ է, հայտնի է Վեդի քաղաքի շրջակայքից, պահպանվում է «Խոսրովի անտառ» արգելոցում,

- Կարելինի մոայլ արջաթիթեռ - սահմանափակ արեալով հազվագյուտ տեսակ է, հայտնի է Վեդի քաղաքի շրջակայքից, պահպանություն չի իրականացվում,

- հսկա գիշաճանճ - սահմանափակ արեալով հազվագյուտ տեսակ է, հայտնի է Վեդի քաղաքի շրջակայքից, պահպանվում է «Գոռավանի ավազուտներ» արգելավայրում:

Ինչպես հետևում է վերը նշված տեղեկատվությունից, Շահումյանի ավազակոպճային խառնուրդի հանքավայրի 2-րդ տեղամասի տարածքում օգտակար հանածոյի հետախուզման աշխատանքները չեն կարող բացասաբար անդրադառնալ ՀՀ բույսերի և կենդանիների կարմիր գրքում գրանցված տեսակների վրա:

▪ ***Վտանգված էկոհամակարգեր, բնության հատուկ պահպանվող տարածքներ***

Շահումյանի ավազակոպճային խառնուրդի հանքավայրի 2-րդ տեղամասի սահմաններում բնության հատուկ պահպանվող տարածքներ, որտեղ իրականացվում է վտանգված էկոհամակարգերի պահպանություն, չկան:

Տեղամասից մոտ 3կմ հեռավորության վրա է գտնվում «Խոր Վիրապ» պետական արգելավայրը, որը ստեղծվել է 2007 թվականին խոնավ տարածքի էկոհամակարգի, դրա բաղադրիչների, բուսական ու կենդանական տեսակների պահպանության, բնականոն զարգացման, վերարտադրության ու կայուն օգտագործման նպատակով:

«Խոր Վիրապ» պետական արգելավայրը ստեղծվել է Հայաստանի Հանրապետության Արարատի մարզի Փոքր Վեդու գյուղական համայնքի վարչական սահմաններում, Արաքս գետի ձախակողմյան մասի Խոր Վիրապ

եկեղեցական համալիրի և Հայաստանի հնագույն մայրաքաղաք Արտաշատի աջակողմյան հատվածում գտնվող՝ 50,28 հեկտար խոնավ տարածքի վրա:

Արգելավայրի կազմակերպման հիմնական նպատակը միջազգային նշանակություն ունեցող խոնավ տարածքի էկոհամակարգի, բուսական ու կենդանական աշխարհի՝ հատկապես ջրլող թռչունների ու դրանց ապրելավայրերի, հազվագյուտ բուսատեսակների ու դրանց աճելավայրերի պահպանության, բնականոն զարգացման, վերարտադրության ու կայուն օգտագործման ապահովումն է:

Արգելավայրի հատուկ պահպանության օբյեկտները մերձարաքսյան խոնավ տարածքի էկոհամակարգի յուրահատուկ կենդանական աշխարհն ու ջրաճահճային բուսականությունն են:

Արգելավայրի վրա բացասական ներգործություն ունեցող տնտեսական գործունեությունը սահմանափակելու կամ արգելելու նպատակով 100 մետր լայնությամբ շրջագծով տարածքը սահմանվում է որպես պահպանական գոտի:

«Խոր վիրապ» պետական արգելավայրի ջրաճահճային տարածքներում արձանագրվել են Կենդանիների կարմիր գրքում գրանցված վարդագույն և գանգրափեթուր հավալուսնը, փոքր ձկնկուլը, թշան կարապը, մոխրագույն սագը, կարմիր բադը, սպիտակաաչք սուզաբադը, ծովային քարադրը, սպիտակապոչ եղջյուրիկը, որորակտուց ջրածիծաղը, սոխականման ճոկկահավը:

ՀՀ կառավարության 14.08.2008թ.-ի N967-Ն որոշմամբ հաստատվել է ՀՀ տարածքի բնության հուշարձանների ցանկը:

ՀՀ Արարատի մարզում հաշվառված են բնության հետևյալ հուշարձանները.

Հ/Հ	Անվանումը	Տեղադիրքը
1	2	3
1.	«Անձավիկ» քարանձավ	Արարատի մարզ, Վեդի քաղաքից մոտ 20 կմ հս-արլ, Ուխտուակունք գետի աջ ափին, Դարբանդ գետի հետ միախառնման տեղից 08 կմ հոսանքով վեր, 40 մ գետի հունից բարձր, ծ.մ-ից 2100 մ բարձրության վրա
2.	«Դաշտաքար» քարանձավ	Արարատի մարզ, Դաշտաքար գյուղից 0,2 կմ հվ, Անահավատքար լեռան հս լանջին, հիմքից 400 մ բարձրության վրա

3.	«Մեծ հոր» համակարգ անձավային համակարգ»	Արարատի մարզ, Շաղափ գյուղից 3 կմ հս-արլ, ծ.մ-ից 2200 մ բարձրության վրա
4.	«Անանուն» շերտավոր նստվածքներ	Արարատի մարզ, Տիգրանաշեն-Պարույր Սևակ գյուղերի ճանապարհի 17-րդ կմ-ի վրա
5.	«Անանուն» անտիկլինալ ծալք	Արարատի մարզ, Երևան-Մեղրի խճուղու 81-րդ կմ (Տիգրանաշեն-Պարույր Սևակ հատվածի 15-րդ կմ)
6.	«Անանուն» ծալքավոր ստրուկտուրա	Արարատի մարզ, Երևան-Մեղրի խճուղու 81-րդ կմ (Տիգրանաշեն-Պարույր Սևակ հատվածի 15-րդ կմ)
7.	«Անանուն» ծալքագոյացման մերկացում	Արարատի մարզ, Ուրցաձոր գյուղից 4,5 կմ դեպի հս, Վեղի գետի աջ ափին
8.	«Հորթունի» բրածո ֆլորա	Արարատի մարզ, Զանգակատուն գյուղից 8 կմ հս-արլ
9.	«Զերմանիսի» բրածո ֆլորա	Արարատի մարզ, Ուրցաձոր գյուղից մոտ 20 կմ գետի հոսանքով վեր, նախկին Զերմանիս գյուղատեղիի մոտակայքում
10.	«Վեղի գետի ավազանի» բրածո ֆաունա	Արարատի մարզ, Վեղի գետի ավազան, Ուրցաձոր գյուղից 15 կմ հս-արլ
11.	«Աղակալած ճահճուտ»	Արարատի մարզ, քաղ. Արարատ, հանքային աղբյուրների մոտ, ծ.մ-ից մոտ 850 մ բարձրության

Ավազակոպճային խառնուրդի երկրաբանական ուսումնասիրության նպատակով հայցվող տեղամասին ամենամոտ գտնվող բնության հուշարձանը «Աղակալած ճահճուտ» կենսաբանական հուշարձանն է, որը գտնվում է հայցվող տարածքից մոտ 18կմ հեռավորության վրա:

3. ՍՈՑԻԱԼ-ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐ

- **Ենթակառուցվածքներ**

Հայցվող տեղամասը տարածական առումով գտնվում է ՀՀ Արարատի մարզում:

Մարզի ընդհանուր տարածքը՝ 2090.03 քկմ է, կազմում է Հայաստանի Հանրապետության տարածքի մոտ 7 %-ը:

2021թ.-ի հունվարի 1-ի դրությամբ մարզի ընդհանուր տարածքը՝ 2090.03 ք.կմ է, ինչը կազմում է Հայաստանի Հանրապետության տարածքի մոտ 7 %-ը: Համայնքների թիվը՝ 95, բնակավայրերի թիվը՝ 99:

Մարզն ունի շուրջ 256.6 հազար բնակչություն, որից 72.1 հազ. քաղաքաբնակներ են (28%), 184.5 հազարը՝ գյուղաբնակ (71%): Մարզը բնակչությամբ համարյա միատարր է, հիմնականում բնակեցված է հայերով՝ 93%, ազգային փոքրամասնություններից մարզում ապրում են եզդիներ 2.5%, ասորիներ 0,09%, քրդեր 0.05%, ռուսներ 0.4%:

Մարզի մշտական բնակչությունը ըստ տարածաշրջանների հետևյալն է՝ Արարատ 20.4 հազար մարդ, Արտաշատ 19.3 հազար մարդ, Մասիս 20.6 հազար մարդ, Վեդի 11.8 հազար մարդ:

Արարատի մարզում բնակչության տեղաբաշխումը հավասարաչափ չէ, ամենամեծ կուտակումը մարզում Արտաշատի և Մասիսի տարածաշրջաններում են՝ հիմնականում հարթավայրային մասում դեպի մայրաքաղաքի ուղղությամբ, դեպի նախալեռնային և լեռնային բնակավայրեր՝ բնակչության խտությունը կտրուկ նվազում է:

Արարատի մարզում տնտեսական ակտիվության ցուցանիշը կազմել է 69.3%, որը հանրապետական միջին ցուցանիշից բարձր է 6.8%-ով: Տարբերություններ կան տղամարդկանց (71.7%) և կանանց (65.2%), ինչպես նաև քաղաքային (44%) և գյուղական (82%) տարածքների միջև: Համեմատած Արմավիրի մարզի հետ տնտեսական ակտիվության մակարդակը բարձր 1.7%-ով:

ՀՀ Արարատի մարզում առկա են 7087 գործող (ակտիվ) ձեռնարկություններ, որը կազմում է հանրապետության մարզային ցուցանիշի 11.6%-ը, 10000 բնակչի հաշվով ձեռնարկությունների թիվը կազմում է 274, իսկ Արմավիրի մարզում առկա են 9087 գործող (ակտիվ) ձեռնարկություններ, որը կազմում է հանրապետության

մարզային ցուցանիշի 14.9%-ը, 10000 բնակչի հաշվով ձեռնարկությունների թիվը կազմում է 341: Ինչպես և ՀՀ բոլոր մարզերում այստեղ նույնպես ձեռնարկությունների գերակշռող մասը ունի մի քանի աշխատող և կարող են համարվել ՓՄՁ ձեռնարկություններ:

Մարզի տնտեսության հիմնական ցուցանիշներն ըստ ՀՀ տնտեսության ճյուղերի հետևյալն են՝

արդյունաբերություն՝ 12.9 %, գյուղատնտեսություն՝ 14.1 %, շինարարություն՝ 2.1 %, մանրածախ առևտուր՝ 2.7 %, ծառայություններ՝ 1.6 %:

Մարզը Հայաստանի արդյունաբերական և գյուղատնտեսական առաջատարներից է՝ այստեղ մեկ շնչի հաշվով արտադրվող արդյունաբերական արտադրանքը ավել է քան ՀՀ միջին ցուցանիշը շուրջ 1.5 անգամ, իսկ գյուղատնտեսական արտադրանքը շուրջ 1.6 անգամ, այլ ոլորտներում մարզը զգալիորեն զիջում է ՀՀ միջին ցուցանիշներին:

Արդյունաբերություն Արարատի մարզը Հայաստանի Հանրապետության զարգացած արդյունաբերական մարզերից է: ՀՀ արդյունաբերության ծավալի 12.9 %-ը կազմում է Արարատի մարզի արդյունաբերական ձեռնարկությունների արտադրանքը: Արարատի մարզի տնտեսության մեջ էական կշիռ ունեն գինու-կոնյակի 10-ից ավելի խոշոր գործարանները, “Արարատ – ցեմենտ”, “Ոսկու կորզման ֆաբրիկան”, Արտաշատի, Արարատի պահածոների, “Մասիս տոբակո”, “Ինտերնեշնլ Մասիս տոբակո” գործարանները:

Արդյունաբերության առաջատար ուղղությունները սննդամթերքի, ներառյալ՝ խմիչքների, արտադրություններն են և այլ ոչ մետաղական հանքային արտադրատեսակների արտադրությունը:

Մարզի բազմաճյուղ արդյունաբերության հիմնական և գլխավոր ուղղությունը մշակող արդյունաբերությունն է, որի մեջ առավել զարգացած են հետևյալ 3 ճյուղերը.

- 1) սննդամթերքի և ըմպելիքի արտադրություն (մրգերի, բանջարեղենի վերամշակում և պահածոյացում, թորած ալկոհոլային խմիչքների արտադրություն)
- 2) ծխախոտի արտադրություն (ծխախոտի խմորում՝ ֆերմենտացիա)
- 3) ոչ մետաղական հանքային արտադրանքի արտադրություն (ցեմենտի, կրի, ազբոցեմենտային իրերի արտադրություն, քարի կտրում և վերամշակում):

Մարզի արդյունաբերական արտադրության 92.3%-ը բաժին է ընկել մշակող արդյունաբերությանը, որը հիմնականում գյուղմթերքի վերամշակությունն է և որը մեծապես պայմանավորված է մարզում գյուղատնտեսական բարձր արտադրողականությանը:

Արդյունաբերական արտադրանքի ծավալների վերաբերյալ տվյալները ներկայացված են աղյուսակ 8-ում:

Աղյուսակ 8.

**ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐԱԿԱՆ ԱՐՏԱԴՐԱՆՔԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆՆ ԸՍՏ
ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՏԵՍԱԿՆԵՐԻ 2020 ԹՎԱԿԱՆԻՆ
PRODUCTION OF INDUSTRIAL OUTPUT BY TYPES OF ECONOMIC ACTIVITY, 2020**

	Թողարկ- ված ար- տադրանքի ծավալը, ընթացիկ գներով, ¹ մլն.դրամ Volume of produced production, in current prices ¹ , mln.drums	Պատրաստի արտադ- րանքի իրացումը, ընթացիկ գներով, ¹ մլն.դրամ Realisation of fabricated products in current prices ¹ , mln.drums	Արտա- դրանքի ֆիզիկա- կան ծավալի ինդեքսը, % Volume index of of industrial production, %	
ԱՐԱՐԱՍԻ ՄԱՐԶ ARARAT MARZ				
Ամբողջ արդյունաբերությունը	301 033.5	327 001.2	98.7	Total industry
այդ թվում՝				including:
Հանքագործական արդյունաբերություն և բազահանքերի շահագործում	1 694.0	2 420.2	138.0	Mining and quarrying
այդ թվում՝				including:
հանքագործական արդյունաբերության և բազահանքերի շահագործման այլ ձյուղեր	1 694.0	2 420.2	138.0	other mining and quarrying
Մշակող արդյունաբերություն	287 847.8	313 089.4	98.5	Manufacturing
որից՝				of which :
սննդամթերքի արտադրություն	48 796.9	48 236.1	118.3	manufacture of food products
խմիչքների արտադրություն	27 585.6	28 214.6	82.1	manufacture of beverages
ծխախոտային արտադրատեսակների արտադրություն	69 105.1	68 774.8	86.6	manufacture of tobacco products
հագուստի արտադրություն	738.4	832.5	104.6	manufacture of wearing apparel
թղթի և թղթե արտադրատեսակների արտադրություն	18 376.7	18 579.5	87.0	manufacture of paper and paper products
քիմիական նյութերի և քիմիական արտադրատեսակների արտադրություն	346.0	345.7	119.3	manufacture of chemicals and chemical products
ոետինե և պլաստմասսայե արտադրատեսակների արտադրություն	984.3	1 222.4	105.4	manufacture of rubber and plastic products
այլ ոչ մետաղական հանքային արտադրատեսակների արտադրություն	23 032.5	23 285.4	127.2	manufacture of other non-metallic mineral products
հիմնային մետաղների արտադրություն	96 833.8	121 717.2	102.5	manufacture of basic metals
Էլեկտրականության, գազի, գոլորշու և լավորակ օդի մատակարարում	10 012.8	10 012.8	101.0	Electricity, gas, steam, and air conditioning supply
Ջրամատակարարում, կոյուղի, թափոնների կառավարում և վերամշակում	1 478.9	1 478.9	93.3	Water supply, sewerage, waste management and remediation activities

Գյուղատնտեսություն. Արարատի մարզի տնտեսության հիմքը գյուղատնտեսությունն է՝ այն հիմնականում մասնագիտացած է պտղաբուծության, խաղողագործության, բանջարաբուծության մեջ: Արարատի մարզի հարթավայրային և նախալեռնային գոտիները նպաստավոր են բուսաբուծության, իսկ լեռնային գոտիները՝ անասնապահության զարգացման համար: Մարզի ազգաբնակչության 71.5% բնակվում է գյուղական վայրերում, որոնց կենսունակությունը պայմանավորված է գյուղատնտեսական գործունեությամբ:

Մարզի գյուղատնտեսական հողատեսքերը՝ ներառյալ տնամերձերը՝ 164 696 հա, կազմում են մարզի ընդհանուր տարածքի 78.8%-ը: Գյուղատնտեսական հողատեսքերի 7.6%-ը: կազմում են մշակովի տարածքները՝ ներառյալ տնամերձերը 42 260 հա:

Մարզի ակտիվ գյուղատնտեսական ուղղվածության ձեռնարկությունները 31- են, որոնցից 6-ը զբաղվում են կաթի վերամշակմամբ, 2-ը՝ մսի, մնացած 23-ը՝ բուսաբուծական մթերքների վերամշակմամբ: Վերամշակող կազմակերպությունների կողմից Արարատի մարզում ավելացել են 24.4%-ով, հանրապետությունում՝ 44.6%-ով:

Մարզից արտահանվում է հիմնականում գյուղմթերքի վերամշակումից ստացված արտադրանք՝ զինի, կոնյակ, միրգ, բանջարեղեն, պահածոյացված գյուղմթերք՝ և հանրապետությունու և հանրապետությունից դուրս մեծ պահանջարկ ունեն Արարատի մարզի քաղցրահամ մրգերը, բարձարեղենը, մուրաբաները, բնական հյութերը, չրերը: Մարզի արտահանման մեջ մեծ ծավալներ են կազմում բնական հանքաքարերի արտահանումը:

Գյուղատնտեսական համախառն արտադրանքը կազմել է 125.0լն.դրամ, որից բուսաբուծությունը՝ 94.0մլն. դրամ, անասնաբուծությունը՝ 31.0մլն.դրամ:

Հացահատիկային և հատիկաընդեղենային մշակաբույսերի ցանքսատարածությունը կազմել են 2568հա, միջին բերքատվությունը՝ 36.4g/հա, խամախառն բերքը՝ 9.6հազ.տ:

Կարտոֆիլի ցանքսատարածությունը կազմել են 508հա, միջին բերքատվությունը՝ 285.1g/հա, խամախառն բերքը՝ 14.5հազ.տ:

Բանջարանոցային մշակաբույսերի համար վերը նշված ցուցանիշները կազմել են համապատասխանաբար 5110հա, 400.2g/հա և 227.1հազ.տ, բոստանային

մշակաբույսերի համար՝ 981հա, 382.7g/հա և 37.5հազ.տ, պտղի և հատապտղի տարածությունների դեպքում՝ 8630հա, 104.3g/հա և 79.7հազ.տ:

Խաղողի տնկարկների տարածքությունները կազմել են 4849հա, միջին բերքատվությունը՝ 272.3g/հա, խամախառն բերքը՝ 123.7հազ.տ:

Խոշոր եղջրավոր կենդանիների գլխաքանակը կազմել է 45.4հազ.գլուխ, այդ թվում կովեր՝ 14.4հազ.գլուխ, խոզեր 21.7հազ.գլուխ, ոչխարներ և այծեր՝ 100.5հազ.գլուխ, ձիեր՝ 0.9հազ.գլուխ:

Իրականացվել է 24160.2մլն.դրամի շինարարություն և 23114.1մլն.դրամի շինմոնտաժային աշխատանքներ:

Ձկնաբուծարանի շինարարության համար ընտրված տեղամասը գտնվում է Արարատ խոշորացված համայնքի Նոյակերտ գյուղի տարածքում:

Նոյակերտի բնակչությունը հիմնականում զբաղվում է այգեգործությամբ, խաղողագործությամբ, դաշտավարությամբ, բանջարաբուծությամբ: Մշակում են ջերմասեր բանջարաբուստանային կուլտուրաներ, ինչպես նաև հացահատիկ: Առաջատար ճյուղ է հանդիսանում նաև կաթնամսատու անասնապահությունը: Ստորև աղյուսակներում ներկայացված են համայնքի տնտեսությունը բնութագրող ցուցանիշներ:

Աղյուսակ 9.

Տնտեսություն

Ճյուղի անվանումը	Համայնքի մարդկանց/տնտեսությունների ներգրավվածությունը ճյուղի մեջ
Այգեգործություն	40%
Բանջարաբուստանային կուլտուրաներ	20%
Անասնապահություն	80%

Դասակարգում	Հողատերերի քանակ	Մեկ հողատիրոջ չափաբաժինը /հա/
Խոշոր	10	5-ից ավելի
Միջին	300	1-5
Մանր	250	Մինչև 1

Աղյուսակ 11.

Խոշոր եղջերավոր անասունների քանակ	Մանր եղջերավոր անասունների քանակ
-----------------------------------	----------------------------------

Դասակարգում	Ֆերմերների քանակ	Գլխաքանակ	Դասակարգում	Ֆերմերների քանակ	Գլխաքանակ
Խոշոր	2	20 և ավելի	Խոշոր	2	100 և ավելի
Միջին	20	10-ից 20	Միջին	20	մինչև 100
Մանր	300	Մինչև 10	Մանր	-	1-30

Նոյակերտի ձկնաբուծարանի շինարարության համար հայցվող հողերը ներկայացված են գյուղատնտեսական նպատակային նշանակության այլ գործառնական նշանակության հողերով:

▪ ***Հողերի տնտեսական յուրացման բնութագիր***

Հայցվող տարածքը ներառված է Շահումյան համայնքի վարչական տարածքում:

Շահումյան համայնքի վարչական տարածքը կազմում է 1848,01 հա, որից՝ 1503,13 հա գյուղատնտեսական նշանակության հողեր 151.29 հա՝ տնամերձ, 365.15 հա՝ վարելահող, 41հա՝ պտղատու այգիներ, 181,72 հա՝ խաղողի այգիներ, 503.68 հա՝ արոտավայր, 156.06 հա՝ խոտհարք: Համայնքի տնտեսության մասնագիտացված ճյուղը գյուղատնտեսությունն է՝ հացահատիկային և բանջար-բոստանային կուլտուրայի մշակությունը, այգեգործությունը, խաղողագործությունը: Զբաղվում են նաև կաթնամսատու անասնապահությամբ, թռչնաբուծությամբ, խոզաբուծությամբ:

Համայնքի առկա բնակչության թիվը կազմում է 4567 մարդ, այդ թվում տղամարդիկ՝ 2339 և կանայք՝ 2228 :

Ավագակոպճային խառնուրդի կուտակի երկրաբանական ուսումնասիրության նպատակով հայցվող տարածքը ներկայացված է գյուղատնտեսական նշանակության հողերով՝ արոտավայրերով և այլ գործառնական նշանակության հողերով, ինչպես նաև ջրային հողերով:

Երկրաբանական ուսումնասիրության աշխատանքների ծրագիրը ներկայացվել է համայնքի բնակիչներին, քննարկվել է ծրագրավորվող աշխատանքներում բնակիչների ներգրավման հարցը:

▪ ***Պատմության, մշակութային հուշարձաններ***

ՀՀ կառավարության 2002 թվականի հունվարի 22-ի թիվ 65-Ն որոշմամբ հաստատվել է ՀՀ Արարատի մարզի պատմության և մշակույթի անշարժ հուշարձանների ցանկը:

Շահումյան համայնքի տարածքում են գտնվում՝

Աղյուսակ 12.

Հուշարձանը	Ժամանակը	Գտնվելու վայրը
Ս. Աստվածածին եկեղեցի	1887թ.	գյուղի մեջ
Մատուռ Սուրբ Հակոբ	19-20-րդ դդ.	գյուղից 1կմ հարավ-արևմուտք
Գերեզմանոց	19-20-րդ դդ.	մատուռի շուրջ

Շահումյանի ավազակոպճային խառնուրդի հանքավայրի 2-րդ տեղամասի հայցվող տարածքի և Շահումյան համայնքների պատմության, մշակույթի հուշարձանների միջև նվազագույն հեռավորությունը գերազանցում է 2կմ-ը:

4. ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ԲԱՂԱԴՐԻՉՆԵՐԻ ՎՐԱ ՀՆԱՐԱՎՈՐ

ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ

Երկրաբանական ուսումնասիրության նպատակով հայցվող Շահումյանի ավազակոպճային խառնուրդի հանքավայրի 2-րդ տեղամասում ծրագրավորվող աշխատանքների ընթացքում մթնոլորտի, հողային ծածկույթի, բուսական և կենդանական աշխարհի, ինչպես նաև լանդշաֆտային ամբողջականության վրա հնարավոր է հետևյալ բացասական ազդեցությունների դրսևորումը:

Մթնոլորտային օդ.

Տեղամասի տարածքում վնասակար գազերի և փոշու արտանետումները կապված են լինելու հիմնականում ավտոտրանսպորտի տեղաշարժի հետ: Հետախուզահորերի անցման ժամանակ փոշու արտանետումներ չեն լինելու, քանի որ ավազակոպճային կուտակը՝ ջրերի կապիլյար ներծծման հաշվին, գտնվում է ջրահագեցած վիճակում:

Աշխատանքների իրականացման ժամանակ ընկերությունը առաջնորդվելու է ՀՀ կառավարության 2006 թվականի փետրվարի 2-ի N160-Ն որոշմամբ, համաձայն որի մոտակա բնակավայրերում ածխածնի օքսիդի, ազոտի օքսիդի (երկօքսիդի հաշվարկով), մրի և ծծմբային անհիդրիդի սահմանային թույլատրելի խտությունները (ՄԹԿ) համապատասխանաբար չափի զերազանցեն 5մգ/մ^3 , 0.2մգ/մ^3 , 0.15մգ/մ^3 և 0.5մգ/մ^3 : Նախնական գնահատականներով, տեղամասի սահմաններում աշխատանքները սպասարկող բեռնատար մեքենայի անիվների ու ճանապարհի շփման հետևանքով առաջանալու է 0.0075գ/վրկ փոշի, ինչը չի գերազանցելու նորմատիվային փաստաթղթերով ամրագրված սահմանային թույլատրելի խտությունները: Ծրագրավորվում են մի շարք բնապահպանական կառավարման միջոցառումներ, որոնց նկարագիրը ներկայացված է ստորև, 5-րդ գլխում:

Ջրային ավազան.

Բուն հայցվող տարածքում բնական ջրային հոսքեր չկան: Հայցվող տարածքի արևմտյան սահմանի և Արաքս գետի միջև առկա է 50-ից 110մ հեռավորություն :

Քանի որ տեղամասը ծագումնաբանորեն կապված է Արաքս գետի ստորին դարավանդի լճային-աալյուվիալ նստվածքների հետ, ապա ավազակոպճային

կուտակը մասամբ ջրակալված է, ինչը պայմանավորված է ջրերի կապիլյար ներծծմամբ :

Հարակից տարածքները յուրաքանչյուր տարի վրաձածկվում են գետի ջրերով և ձևավորվում են ավազակոպճային խառնուրդի դինամիկ պաշարները:

Երկրաբանական ուսումնասիրության աշխատանքների ընթացքում կատարվելու է գետի դինամիկ ռեժիմի դիտարկումներ և վարարման շրջանում՝ գետի ջրերի աղտոտումը կանխելու նպատակով, աշխատանքները դադարեցվելու են :

Հայցվող տարածքից մոտ 100մ արևելք և դրա կենտրոնական հատվածով անցնում են Արարատյան դաշտավայրի կոլեկտորադրենաժային համակարգի կառույցները: Դրանց վրա ազդեցություն աշխատանքների ընթացքում չի դրսևորվելու, քանի որ պայթեցման աշխատանքներ չեն նախատեսվում, հորերը անցվելու են մեխանիկական շերտի ման եղանակով և փաստագրման, նմուշարկման աշխատանքներից հետո կատարվելու է դրանց հետլցում: Տեխնիկական միջոցները տարածք են մտնելու գոյություն ունեցող ճանապարհներով: Հարավային-հարավ-արևելյան սահմանին զուգահեռ անցնող կառույցը մոտ 3մ բարձրությամբ թույմ է, աշխատանքները կատարվելու են դրանից նվազագույնը 5մ հեռավորության վրա :

Հողային ծածկույթ.

Տեղամասի տարածքի հիմնական մասը ներկայացված է ավազակոպճային խառնուրդով, համատարած հողաբուսական շերտ այստեղ չի ձևավորվել: Առանձին հատվածներում դիտարկվում է 2-4սմ հզորությամբ հողանման, աղակալված զանգված, որը միախառնված է ավազային առաջացումների հետ, ինչը թույլ չի տալիս կատարել հողերի տարանջատված հեռացման աշխատանքներ: Այնուամենայնիվ, հետախուզահորերի անցման ժամանակ վերին հատվածը՝ 5սմ հզորությամբ, կուտակվելու է հորից հանված ավազակոպճային խառնուրդից առանձին :

Ենթակառուցվածքներ՝ արտադրական հրապարակ, լցակույտ և այլ, չի նախատեսվում :

Բուսական և կենդանական աշխարհ.

Ավազակոպճային խառնուրդի հետախուզման աշխատանքների բացասական ազդեցությունը տեղամասի տարածաշրջանի բուսական և կենդանական աշխարհի վրա գրեթե զրոյական է: Ավազակոպճային խառնուրդի երկրաբանական

ուսումնասիրության տեխնոլոգիական գործընթացը բացառում է ագրեսիվ նյութերի կիրառումը, չեն նախատեսվում նաև հորատապայթեցման աշխատանքներ: Բուսականության վրա բացասական ազդեցություն գրեթե չի դրսևորվելու, քանի որ տեղամասում չկա համատարած բուսածածկ, դիտարկված՝ մեկուսի թփերի տեսքով աճող բույսերը հանդիսանում են անապատային-կիսաանապատային աղասեր բուսականության բնորոշ տեսակ:

Տեղամասի սահմաններում խոշոր կաթնասունների բներ, որջեր չեն արձանագրվել: Առկա են դաշտային մկների բազմաթիվ լքված բներ, թռչունների բնադրման վայրեր: Կենդանական աշխարհի վրա առավել ազդեցիկ, կարճաժամկետ գործոնը կապված է լինելու աղմուկի հետ:

Տեղամասում չեն արձանագրվել նաև ՀՀ Բույսերի կամ Կենդանիների Կարմիր գրքերում գրանցված տեսակներ, հետևաբար օգտակար հանածոների երկրաբանական ուսումնասիրության ազդեցությունը տարածքի կենսաբազմազանության վրա լինելու է նվազագույն:

Աղտոտում ընդերքօգտագործման թափոններով.

Շահումյանի ավազի հանքավայրի 2-րդ տեղամասի երկրաբանական ուսումնասիրության արդյունքում ընդերքօգտագործման թափոններ չեն ձևավորվում, քանի որ.

- հետախուզական փորվածքներից հանված ավազակոպճային նյութը, նմուշարկումից հետո, օգտագործվելու է ռեկուլտիվացիայի համար՝ հետ է լցվելու հորի տարածք,
- մեքենաների սպասարկումը կատարվելու է «ՄԼ Մայնինգ» ՍՊԸ արտադրական տարածքներում, որտեղ ապահովված են անհրաժեշտ պայմանները քսայուղերի, յուղերի, տարատեսակ նավթամթերքների անվտանգ պահման և օգտագործման համար:

Աշխատանքների ընթացքում առաջանալու է չտեսակավորված կենցաղային աղբ (օրական 10կգ ոչ ավել), որը ներկայացված է ապակու, թղթի, կտորի, սննդի մնացորդներից և պոլիմերներից: Թափոնը հաշվառված է 91200400 01 00 4 ծածկագրով:

Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների վրա ազդեցությունների դրսևորում չի նախատեսվում, քանի որ մոտակա պահպանվող տարածքը՝ «Խոր Վիրապ» պետական արգելավայրը գտնվում է տեղամասից մոտ 3կմ հեռավորության վրա: Տեղամասի տարածքում չկան նաև բնության հուշարձաններ, Ամենամոտ «Աղակալած ճահճուտ» կենսաբանական հուշարձանը գտնվում է հայցվող տարածքից մոտ 18կմ հեռավորության վրա:

Պատմության և մշակույթի հուշարձաններ.

Շահումյանի ավազակոպճային խառնուրդի հանքավայրի 2-րդ տեղամասի և Շահումյան համայնքի պատմության, մշակույթի հուշարձանների միջև հեռավորությունը կազմում է նվազագույնը 2կմ:

Բուն տեղամասի տարածքում պատմամշակութային հուշարձաններ չկան, տեղամասը չի համընկնում նաև հուշարձանների պահպանության գոտիներ հետ, ինչը բացառում է որևիցե բացասական ազդեցությունների դրսևորում պատմամշակության ժառանգության օբյեկտների վրա:

Աղմուկ և թրթռումներ.

Համաձայն ՄՆ-245-71 սանիտարական նորմերի՝ երկրաբանական ուսումնասիրության աշխատանքների իրականացման տարածքների համար սանիտարական պահպանման գոտի սահմանված չէ: Առանց պայթեցման աշխատանքների կիրառման քարի արդյունահանման ձեռնարկությունների համար սահմանվում է 50մ սանիտարական գոտի:

Շահումյան համայնքի մոտակա բնակելի տարածքները գտնվում են 2-րդ տեղամասից 1820մ հեռավորության վրա:

Հետևաբար, ավազակոպճային խառնուրդի հետախուզման աշխատանքների ժամանակ առաջացող աղմուկն ու թրթռումը հարակից բնակավայրերի տարածքում ազդեցություն բնակիչների վրա չեն ունենալու:

Համաձայն գործող նորմատիվ փաստաթղթերի, արտադրական կազմակերպությունների մշտական աշխատատեղերով տարածքներում աղմուկի (ձայնի) առավելագույն մակարդակը չպետք է գերազանցի 95դԲԱ, իսկ արտադրական կազմակերպությունների մշտական աշխատատեղերում՝ 80դԲԱ:

5. ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՎՐԱ ՎՆԱՍԱԿԱՐ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ՆՎԱԶԵՑՄԱՆՆ ՈՒՂՂՎԱԾ ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐԻ
ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ

Շրջակա միջավայրի բաղադրիչների վրա վնասակար ազդեցության մեղմացման/վերացման նպատակով նախատեսվում են հետևյալ բնապահպանական միջոցառումները.

- Վառելիքի հիմնական լիցքավորման և քսայուղերի փոխարինման աշխատանքները կատարվելու են «ՄԼ Մայնինգ» ՍՊԸ արտադրական տարածքում:
- Նավթամթերքների պահեստավորում և պահում 2-րդ տեղամասում չի կատարվելու :
- Արտաթորվող թունավոր նյութերի չեզոքացուցիչ սարքերի տեղադրում :
- Փոշենստեցման նպատակով ճանապարհների ինտենսիվ ջրում տարվա չոր և շոգ եղանակներին : Ըստ գործող նորմատիվների՝ 1մ² տարածքի ջրցանման համար անհրաժեշտ տեխնիկական ջրի քանակը կազմում է 1,5լ: Անհրաժեշտ տեխնիկական ջրի ծավալը կորոշվի օրական կտրվածքով՝ կախված աշխատանքների վայրից, ծավալից, եղանակային պայմաններից: Տեխնիկական ջուրը գնվելու է մոտակա բնակավայրերում և տեղափոխվելու է տեղամասի տարածք ընկերությանը պատկանող ավտոցիստեռնով :
- Խմելու ջուրը նույնպես գնվելու է մոտակա բնակավայրերում, խմելու ջրի բաքով (20լ տարողությամբ), տեղափոխվելու է աշխատանքների տեղամաս ընկերության ավտոտրանսպորտով :
- Կեղտաջրերի հավաքում հորատից գուգարանում, որը աշխատանքների ավարտից հետո դատարկում են հատուկ ծառայության ուժերով, իսկ արտաքնոցի հորը լցվում է քարերով: Ըստ նախնական տվյալների, այդ նպատակով նախատեսվում է պայմանագիր կնքել «Աշտարակի կոմունալ տնտեսություն» ԲԲԸ-ի հետ :
- Աշխատանքների դադարեցում Արաքս գետի վարարման շրջանում: Այդ ժամանակահատվածում կատարվելու են միայն գետի դինամիկայի դիտարկումներ :

- Հետախուզահորերի տեղադրում տարածքի հարավային-հարավ-արևելյան սահմանին գուգահեռ անցնող թմբից առնվազն 5մ հեռավորության վրա :
- Կենցաղային աղբի համաքում հատուկ անթափանց տարողություններում, աղբահանության պայմանագրի կնքում տարածաշրջանում գործող օպերատորի հետ, աղբահանության վճարի հաշվարկում և վճարում:
- Օգտագործվող տեխնիկական միջոցների շարժիչների կարգավորում՝ աղմուկի նվազեցման, շրջանի կենդանական աշխարհի վրա բացասական ազդեցության բացառման նպատակով:
- Հետախուզահորերի անցման ժամանակ 5սմ հզորությամբ վերին շերտի քերում բաժնեքով և տարանջատված կուտակում :
- Հետախուզական հորերի հետլցման աշխատանքներ (նախ՝ ավազակոպճային զանգված, այնուհետև՝ 5սմ հզորությամբ աղակալված հողանման զանգվածի վերին շերտը), ինչը թույլ կտա վերականգնել տեղամասի լանդշաֆտային ամբողջականությունը : Հետլցման աշխատանքներից հետո նախատեսվում է փխրեցնել տարածքը և ցանել շրջանին բնորոշ աղասեր բուսատեսակների սերմեր: Աշխատանքները կատարվելու են ձեռքով, առանց տեխնիկական միջոցների կիրառման : Աշխատանքների կատարման նպատակով շրջակա միջավայրի պահպանության դրամագլխին կհատկացվի 175.0հազ.դրամ գումար :
- Երկրաբանական քարտեզագրման, երթուղիների կատարման ժամանակ տարածքի դիտարկում թռչունների բների հայտնաբերման նպատակով : Առկայության դեպքում, դրանց տեղափոխում աշխատանքների տարածքից դուրս :
- Երթուղիների ընթացքում երկրաբանի կողմից ձեռնափայտով կամ երկրաբանական մուրճով կատարվելու են հարվածներ տեղամասի մակերևույթին, ինչը ստեղծելու է հարվածային ալիքներ և դառնալու է անհանգստության և տարածքը լքելու պատճառ սողունների համար : Այս միջոցառումը թույլ կտա բացառել մարդ-կենդանի հանդիպումից :
- ՀՀ կենդանիների կարմիր գրքում գրանցված տեսակներ տեղամասում հանդիպելու դեպքում ընկերությունը պարտավորվում է միջոցներ ձեռնարկել դրանց պահպանության համար : Նման դեպքում նախատեսվում է դադարեցնել բոլոր աշխատանքները, դիմել պեռական կառավարման լիազոր մարմնին՝ Հայաստանի

Հանրապետության կենդանիների Կարմիր գրքում գրանցված տեսակների թվաքանակի կրճատումը և դրանց ապրելավայրերի վատթարացումը կանխող միջոցառումներ մշակելու համար:

- Աշխատանքներին մասնակցող մասնագետների իրազեկում տեղամասի տարածաշրջանում հայտնի ՀՀ բույսերի և ՀՀ կենդանիների կարմիր գրքում գրանցված տեսակների վերաբերյալ:
- «ՀՀ կառավարության 31.07.2014թ.-ի թիվ 781-Ն որոշմամբ սահմանված դեպքերում՝ ըստ կիրառելիության, բուսական աշխարհի օբյեկտների պահպանության և բնական պայմաններում վերարտադրության միջոցառումների իրականացում:

Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության ներկայացնելիս ընկերության կողմից գործունեության հայտում և հետագայում՝ գնահատման հաշվետվության մեջ ներառվում և հետագայում իրականացվում են հողերում առկա օբյեկտների պահպանությանն ուղղված հետևյալ միջոցառումները՝

1) վայրի բուսատեսակների և դրանց պոպուլյացիաների վիճակի ուսումնասիրության (տեսակային կազմ, տարածվածություն, քանակ) իրականացում, որի տվյալները սահմանված կարգով տրամադրվում են բուսական աշխարհի պահպանության, պաշտպանության, օգտագործման և վերարտադրության բնագավառում լիազորված պետական մարմնին.

2) Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ արգելված թունաքիմիկատների օգտագործման կանխարգելում:

Հողերում Հայաստանի Հանրապետության բույսերի Կարմիր գրքում (այսուհետ՝ կարմիր գիրք) գրանցված տվյալ բուսական տեսակի նոր պոպուլյացիաների հայտնաբերման դեպքում դրանց պահպանության նպատակով նախատեսվում է՝

1) առանձնացնել օգտագործման նպատակով տրամադրված տարածքում պահպանվող գոտիներ, որոնք ունեն տեղական նշանակություն և անհրաժեշտ են կարմիր գրքում գրանցված բուսատեսակների՝ սույն կետում նշված նոր պոպուլյացիաների կենսունակության ապահովման նպատակով.

2) ժամանակավորապես սահմանափակել առանձնացված պահպանվող գոտիներում տնտեսական գործունեության որոշ տեսակներ, եթե դրանք կարող են

բերել նշված բուսատեսակների աճելավայրերի վիճակի վատթարացմանն ու պոպուլյացիաների կենսունակության խաթարմանը.

3) սույն կետի 1-ին և 2-րդ ենթակետերում նշված միջոցառումների իրականացման անհնարինության դեպքում կարմիր գրքում, որպես տվյալ բույսի աճելավայր չգրանցված տարածքներից, բույսերի բնական վերարտադրության նպատակով տեղափոխում են տնտեսական գործունեության արդյունքում ոչնչացման սպառնալիքի տակ գտնվող բույսերի առանձնյակները տվյալ տեսակի համար նպաստավոր բնակլիմայական պայմաններ ունեցող որևէ բնության հատուկ պահպանվող տարածք կամ բուսաբանական այգիների տարածք, կամ կարմիր գրքում որպես տվյալ բույսի աճելավայրեր գրանցված որևէ տարածք, իսկ բույսերի սերմերը տրամադրում են համապատասխան մասնագիտացված կազմակերպությանը՝ զենետիկական բանկում պահելու և հետագայում տեսակի վերարտադրությունը կազմակերպելու նպատակով:

- Ճանապարհներից դուրս տեխնիկայի տեղաշարժի բացառում :
- Արտակարգ իրավիճակների պատրաստ լինելու համար՝ շարժական կապի միջոցների առկայություն հետախուզական աշխատանքներ իրականացնող անձնակազմի մոտ, առաջին բուժօգնության միջոցների առկայություն, անվտանգության կանոնների վերաբերյալ անձնակազմի գիտելիքների ստուգում:

Երկրաբանական ուսումնասիրության նպատակով հայցվող տարածքը հարում է Արարատյան դաշտի մասը կազմող հարթավայրին, որի թեքության անկյունը չի գերազանցում 4°: Երևակման տարածքի բարձրությունը տատանվում է 815-817մ-ի սահմաններում:

Մոտակա հայտնի սողանքային մարմինները քարտեզագրվել են տեղամասից ավելի քան 9.7կմ հեռավորության վրա՝ Այգեզարդ բնակավայրից մոտ 2կմ հյուսիս-արևելք, Քաղցրաշեն բնակավայրից մոտ 0.5կմ հարավ-արևելք (նկար 6): Սողանքային մարմնի կենտրոնի կոորդինատներն են. հյուսիսային լայնությունը՝ 39° 58՛ 17" և արևելյան երկայնությունը՝ 44° 38՛ 14": Մարմինը գտնվում է 982մ բացարձակ բարձրության վրա, զբաղեցնում է մոտ 184հա տարածք (երկարությունը՝ 1300մ, լայնությունը՝ 1800մ):

Հետևաբար, սողանքային երևույթներով պայմանավորված արտակարգ իրավիճակ տեղամասում լինել չի կարող:

Տեղամասում արտակարգ իրավիճակները կարող են պայմանավորված լինեն հետևյալ գործոններով.

1) Երկրաշարժ՝ հաշվի առնելով, որ Հանրապետության տարածքը գտնվում է սեյսմիկ ակտիվ գոտում: Ըստ ՀՀ քաղաքաշինության նախարարի 2006 թվականի փետրվարի 3-ի «Սեյսմակայուն շինարարություն. նախագծման նորմեր» N 24-Ն հրամանի՝ տեղամասի տարածքը գտնվում է 1-ին սեյսմիկ գոտում, որին բնորոշ է 300սմ/վրկ² կամ 0.4g գրունտի հորիզոնական արագացման մեծություն:

Նախատեսվում է մշակել ուժեղ երկրաշարժերի դեպքում գործողությունների պլան՝ վտանգավոր տարածքներից աշխատակիցների ապահով տարահանումն իրականացնելու նպատակով: Անվտանգության տեխնիկայի կանոնների վերաբերյալ հրահանգավորում իրականացնելու ժամանակ առանձին ներկայացվելու են նաև երկրաշարժերի ժամանակ աշխատակիցների պահվածքի կանոնները, գործողությունների հաջորդականությունը: Աշխատանքները սպասարկող կենցաղային նշանակության վագոն-տնակում նախատեսվում են առաջին օգնության դեղորայքային փաթեթներ:

2) Հրդեհներ՝ կապված մարդածին գործոնների հետ: Հրդեհային անվտանգությունն ապահովելու համար աշխատակիցները տեղեկացվելու են տեխնոլոգիական պրոցեսներում օգտագործվող նյութերի հրդեհավտանգության վերաբերյալ: Նշանակվելու է հրդեհային անվտանգության համար պատասխանատու անձ, մշակվելու է հրդեհի դեպքում անձնակազմի գործողությունների պլան: Տեղամասում՝ հատուկ հատկացված վայրում տեղադրվելու են հրդեհաշիջման սկզբնական միջոցներ՝ կրակմարիչներ, ավազով արկղ, բահ:

3) Անբարենսպաստ օդերևութաբանական պայմանների (քամու արագացում, անհողմություն, անոմալ բարձր շոգ կամ ցուրտ, թանձր մառախուղ, ամպրոպ): Անբարենսպաստ օդերևութաբանական պայմանների իհայտ գալու դեպքում կիրառվում են հետևյալ միջոցառումները (ըստ իրավիճակի).

- ավելացվում է կատարվելիք ջրցանը,
- կրճատվում է աշխատանքի տևողությունը,

- կրճատվում է միաժամանակ աշխատող մեքենաների և մեխանիզմների քանակությունը,
- նվազեցվում է փոշեգոյացման հետ կապված աշխատանքների ծավալները,
- բեռնատար մեքենաները կահավորվում են հատուկ մառախուղի լույսերով,
- աշխատակիցները պատսպարվում են արտադրական հրապարակում տեղադրված վազոն-տնակում:

4) Արաքս գետի վարարում՝ ապրիլի վերջից-հունիսի վերջ: Սակայն այդ շրջանում երկրակման տարածքում աշխատանքներ չեն իրականացվելու: Դադարեցվելու է տեխնիկայի և մարդկանց մուտքն ու տեղաշարժը տեղամասի սահմաններում:

Հանքում աշխատանքների անվտանգ իրականացման նպատակով.

- աշխատանքի են թույլատրվում անձիք, որոնք ունեն հատուկ պատրաստվածություն և որակավորում,
- օգտագործել մեքենաներ և մեխանիզմներ, սարքավորումներ և նյութեր, որոնք համապատասխանում են անվտանգության պահանջներին և սանիտարական նորմերին,
- անցկացնել պլանային-զգուշացնող համալիր վերանորոգումներ, պրոֆիլակտիկ աշխատանքներ և այլ դիտարկումներ,
- աշխատանքի ժամանակ պետք է պահպանվեն անվտանգության տեխնիկայի կանոնները:

Նախատեսվում է կատարել պլանային աշխատանքներ ուղղված արտադրական տրավմատիզմի նվազեցմանը, ժամանակին, ոչ ուշ քան երեք ամիսը մեկ, աշխատակիցների հետ անցկացնել հրահանգավորում անվտանգության տեխնիկայի գծով:

Տեղամասում տեղադրվելու է շարժական վազոն-տնակ, աշխատակիցների հանգստի և սննդի ընդունման համար հարմարավետ պայմաններ ստեղծելու նպատակով: Ջրցուղարան չի նախատեսվում, քանի որ բոլոր աշխատակիցները հարակից բնակավայրերի բնակիչներն են և երեկոյան վերադառնում են իրենց բնակության վայրը: Սա նաև թույլ կտա նվազեցնել կենցաղային կեղտաջրերի արտահոսքը:

«ՄԼ Մայնինգ» ՍՊԸ-ի կողմից հայցվող տեղամասի տարածքում կնախատեսվի համապատասխան հաղորդակցման համակարգ (ինֆորմացիոն և շարժակալ կապ), որով հնարավոր է արտակարգ իրավիճակների ժամանակ կապ հաստատել ձեռնարկության վարչական կազմի, տեղական ինքնակառավարման մարմինների, շտապ օգնության և փրկարար ծառայության հետ:

6. ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ՄՇՏԱԴԻՏԱՐԿՄԱՆ (ՄՈՆԻՏՈՐԻՆԳԻ) ՊԼԱՆ

Օգտակար հանածոյի երկրաբանական ուսումնասիրության ընթացքում ընկերությունը իրականացնելու է շրջակա միջավայրի վրա բացասական ազդեցության կանխարգելմանն և մեղմացմանն ուղղված հետևյալ մշտադիտարկումները.

1. մթնոլորտային օդ կատարվող աղտոտող նյութերի արտանետումների որակական և քանակական պարամետրերի պարբերական չափումներ՝ յուրաքանչյուր շաբաթը մեկ անգամ (Մթն.նմ.-1) ;
2. լեռնատրանսպորտային սարքավորումների աշխատանքային վիճակի՝ մասնավորապես չեզոքացուցիչ սարքավորումների սարքին վիճակի պարբերական մշտադիտարկումներ, տարին մեկ անգամ հաճախականությամբ ;
3. օգտագործված մեքենայական յուղերով ու քսայուղերով արտադրական տեղամասի տարածքի հնարավոր աղտոտումից խուսափելու նպատակով մշտադիտարկումներ՝ տարեկան մեկ անգամ (Հ.նմ.-2);
4. աղմուկ և թրթռումների մշտադիտարկում աշխատանքների ընթացքում ;
4. կենսաբազմազանության ուսումնասիրություն, նկարագրում՝ տարածքին բնորոշ վայրի բնության ներկայացուցիչների քանակ, աճելավայրերի և ապրելավայրերի տարածք, պոպուլյացիայի փոփոխություն (հստակ դիտարկան կետ նշել հնարավոր չէ, դիտարկումը կատարվելու է տեղամասում և հարակից տարածքներում) (Կ.Մ):

Աղյուսակ 13.

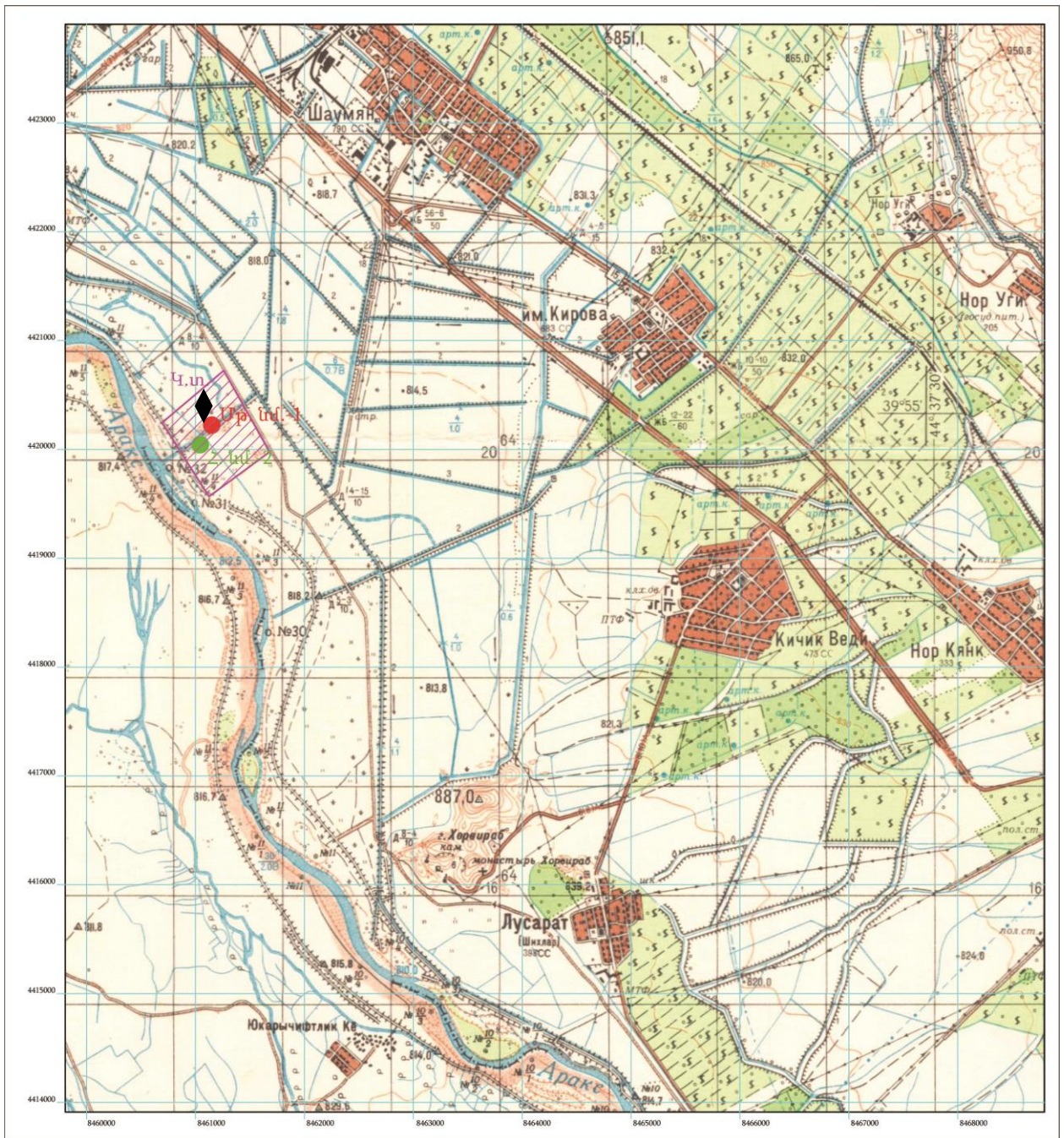
Մոնիթորինգի ենթակա պարամետրերը	Մոնիթորինգի վայրը	Ազդեցության դրսևորման հիմնական աղբյուրները	Մոնիթորինգի տեսակը, պարբերականությունը
1	2	3	4
Անօրգանական փոշի, ծխագազեր	Տեղամասի տարածք	Հետախուզահորերի անցում	Նմուշառում, նմուշի լաբորատոր հետազոտություն, շաբաթական մեկ անգամ՝ 24 ժամ տևողությամբ

1	2	3	4
Հողային ռեսուրսներ	Տեղամասի տարածք	Աղտոտում նավթամթերքներով մեխանիզմների, մեքենաների աշխատանքի հետ կապված, հումուսի պարունակության կորուստ	Նմուշառում, նմուշի լաբորատոր հետազոտություն, տարեկան մեկ անգամ
Աղմուկ և թրթռումներ	Տեղամասի տարածք	Ծանր տեխնիկայի տեղաշարժ	Չափիչ սարքերի կիրառում, տարեկան մեկ անգամ
Բուսական ծածկ և կենդանական աշխարհ	Հայցվող տարածք և հարակից շրջան	Հարոտում և հետախուզահորերի անցում	Դիտողական զննում, երթուղիներ, հետքերի, սննդի մնացորդների և էքսկրեմենտների զննում, տարեկան մեկ անգամ

Ընդերքօգտագործման հետևանքով բնապահպանական կորուստների նվազեցման, անվերադարձ ազդեցության կանխարգելման և աղտոտվածության ուսումնասիրության նպատակով վերցված նմուշների լաբորատոր հետազոտությունը նախատեսվում է իրականացնել հավատարմագրված, համապատասխան հավաստագրեր ունեցող լաբորատորիաներում: Ստացված տեղեկատվությունը ներկայացվելու է ՀՀ Շրջակա միջավայրի նախարարություն՝ ՀՀ կառավարության 22.02.2018թ.-ի N191-Ն որոշման պահանջներին համաձայն:

Մշտադիտարկման նպատակով ընկերությունը տարեկան մասնահանելու է 150.0հազ.դրամ:

Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության աղտոտման կանխարգելման մոնիտորինգի կետերի տեղադիրքը ներկայացված է ստորև նկար 11-ում:

Նկար 11.

Գրականություն

1. Շրջակա միջավայրի նախարարության «Հիդրոոդերևութաբանության և մոնիթորինգի կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի պաշտոնական կայքի
2. Почвы Армянской ССР. Ред./ Р.А. Эдилян, Г.П. Петросян, Н.Н. Розов. Ереван: “Айастан”, 1976 г.
3. Հայաստանի բույսերի Կարմիր Գիրք.– 2010թ.
4. Հայաստանի կենդանիների Կարմիր Գիրք.– 2010թ.
5. Флора Армении / под ред. А.Л.Тахтаджяна. – Ереван: изд-во АН Арм ССР
6. Животный мир Армянской ССР. Даль С.К ,1954
7. “Флора и растительность рек и озер Армении и их народнохозяйственное значение”. А.М. Барсегян
8. “Растительность Армянской ССР”. Магакян А.К.
9. “Флора, растительность и растительные ресурсы Армении”, Институт ботаники НАН РА Армянское ботаническое общество. Ереван
10. “Дикорастущие съедобные растения Армении”. А.П. Тер-Восканян, Ученые записки Ереванского государственного института.
11. “Цветущие уголки биоразнообразия”, FAO,
<http://www.fao.org/3/i1687r/i1687r08.pdf>
12. ՀՀ Արարատի մարզպետարանի պաշտոնական կայք